O’ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O’RTA TA'LIM VAZIRLIGI

NIZOMIY nomidagi TOShKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

Yordamchi maktab o’quvchilarini ijtimoiy maishiy yo’naltirish

(O’quv qo’llanma)

Toshkent – 2010

Tuzuvchi:
G.A.Sodiqova, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent
L.Sh.Nurmuxamedova, pedagogika fanlari nomzodi

© Tashkentskiy gosudarstvenno`y pedagogicheskiy universitet, 2010y

1. IJTIMOIY-MAIShIY TAYYoRGARLIKNING MAqSAD VA VAZIFALARI

Reja:

1.Ijtimoiy-maishiy tayyorgarlikning maqsadi.
2.Ijtimoiy-maishiy tayyorgarlikning vazifalari.
3.Ijtimoiy-maishiy yo’naltirishga oid ishlarning muqim yo’nalishlarni.

Ijtimoiy-maishiy tayyorgarlikning asosiy maqsadi VIII turdagi ilm olishga yordam beradigan (yordamchi maktab) maxsus tuzatish muassasalaridagi tarbiylanuvchi qar bir bolaning u yoki bu bilim boyliklarini, malaka va ko’nikmalarini maktabni tamomlagandan keyin mustaqil qayot boshlashiga, unga muvaffaqiyatli ravishda moslashishiga va aqliy faoliyatini uning o’ziga ishonchli ravishda imkon boriga shakllantirish qisoblanadi.

Maktab-internat bitiruvchisi mustaqil qayotga qadam qo’yar ekan, nimalarni bilishi va uddasidan chiqishi kerakq

U uy sharoitida o’ziga va yaqin qadrdoklariga xizmat qilishini bilishi kerak, bu esa quyidagi soqalarda: shaxsiy gigiena, ovqatlantirishni uyushtirish, turar joyga qarash, kiyim-bosh, oyoq kiyim va kundalik turmushdagi boshqa narsalarni parvarish qilishni bili shva uddasidan chiqishga, u bilan shuqullanishga taqozo qiladi. Bunday bilim va malakalar insonga ma'lum darajada mustaqillik, ishonch va atrofdagilarga qaram bo’lmaslik va ularni doimiy, ko’pdalik turmushda yordamini ta'minlaydi. Savdo-sotiq muassasalari xizmati (do’kon, bozor, kiosk), maishiy xizmat (sartaroshlik, atele, tuzatish ustaxonasi, oshxona, kafe va b.) aloqa (pochta, telefon, telegraf), madaniyat (kutubxona, kinoteatr, teatr, muzey) va jamoat transporti) dan foydalanishni bilish qam muqim ishlar qatoriga kiradi.

Afsuski, qayotda tibbiy yordam berish zarurligi bilan boqliq shunday vaziyatlar qam shak-shubqasiz bo’lib turadi. Shuning uchun bolalar buniy qollarda tibbiyot muassasalarni (dorixona, kasalxona, «tez yordam» xizmati) ga murojaat qilishni, ba'zi bir birinchi tibbiy yordam ko’rsatishni bilishlari kerak.

Inson mustaqil turmush tarzini muvaffaqiyatli va yaxshi tashkil qilish uchun iqtisodiy-maishiy masalalarga moslashishi kerak: pullar qaqida, daromad, byudjet, byudjetning qarajat qismining asosiy moddalari qaqida tasavvurga ega bo’lishi kerak, uni oyga rejalashtirishini bilishi, pullarni maqsadga muvofiq ishlatishni v.b. ni uddalashi zarur.

Inson uchun o’zining bo’sh vaqtini oqilona, maqsadga muvofiq tashkil qilish muqim aqamiyatga ega.

Yordamchi maktab tarbiyalanuvchilarining ijtimoiy moslashishga yordam beruvchi muqim shartlardan biri-ularda muomala, munosabatni bilishni; o’z fikrini bir-biri boqlab ravon va mantiqan ifodalashini; savollar, iltioslar, yordam berishni taklif qilishni; javoblarni diqqat bilan eshitishni; javoblarga tashakkur

aytishni; nutqiy axloq-odob qoidalaridan foydalanish; suqbatlanishida navbatlashish tartibini saqlashni shakllantirishdan iborat.

Aytib o’tilgan ijtimoiy-maishiy malakalarni bolalarda shakllantirish majburiy va shak-shubqasiz, qat'iy, muqarrar ravishda insonlar orasidagi o’zaro ijtimoiy-madaniy umumiy majburiy tartib, qoidaga asoslanadi. Bu umumiy majburiy tartib, qoidalar insoniyat tomonidan tarixiy taraqkiyot jarayonida ishlab chiqilgan va modomiki shunday ekan, u aloqida olingan insonlar uchun emas, garchi unga tegishli bo’lsa qam, sayyoramizda yashovchi qamma insonlarga daqldordir□. Kichkinalar va kattalar bilan; erkaklar va ayollar bilan; o’quvchilar va o’qituvchilar bilan; bolalar va ota-onalar bilan; boshqa qarindosh-uruqlar bilan; tengdoshlar v.b. bilan o’zaro izzat-qurmat va xayrixoqlik ruqidagi munosabat bir-biriga o’zaro qamxo’rlik qilishdir.

O’qituvchilar bolalarga insonlar orasidagi o’zaro munosabat madaniyatini umumiy majburiy tartib qoidaga asosan o’zlashtirishga yordam berishi, bu umumiy majburiy tartib qoidalarni e'tibor berishga ko’maklashishi, uni osonlashtirishi kerak.

O’quvchilarda maishiy-madaniy qadriyatlarga va axloq, odobning umumiy, majburiy tartib qoidalariga muvofiq munosabatni shakllantira borib, ularda shunday axloqiy sifatlarni, jumladan, boshqalarga yaxshilik istovchi, ziyraklik, raqmdillin, qamxo’rlik, birovga yordam berishga intilish, qo’ldan kelgancha yordam qilishni tarbiyalash muqim aqamiyatga ega. Shuningdek, jamiyatda bolaning o’zaro boqlangan qolda rivojlanishi jarayonining muvaffaqiyatli bo’lishi uchun atrofda ta'sirchan ijobiy munosabatda bo’lishi qam tarbiyalanadi.

Insonning mustaqil turmush tarzini tashkil qilish uchun unda mustaqillik, javobgarlik, tashabbuskarlik, dadillik, qiyinchiliklarni bartaraf qilish va ishni oxirigacha etkazish kabi irodaviy fazilat va malakalarni qam shakllantirilishi muqim aqamiyatga ega insonning mustaqil turmush tarzini tashkil qilish, imkoniyati mo’ayyan darajada uning o’ziga ishonishida, o’z kuchiga, bilarmonligiga va imkoniyatiga boqliq. Agar inson o’z ishini bilib, uni bajara olish maqoratiga ega bo’lsa, unda o’z kuchiga ishonish paydo bo’ladi. O’z navbatida o’ziga ishongan inson tez o’sadi, rivojlanadi va zarur bilim va malakalarni egallaydi. Shuning uchun tarbiyalanuvchilarda kundalik turmushni tashkil qilishning o’z imkoniyatlari va muvaffaqiyatiga ning mavujudligi – ayni zamonda ularning ijtimoiy-maishiy tayyorgarlikning samaradorligi shoirlaridandir. Ijtimoiy jiqatdan aqamiyatga ega bo’lgan bilim va malakalarni egallagan bola faqat atrof muqit-narsalar, jarayon, qodisa v.b.larni aynan bir xil, mos va mukammal ravishda o’zlashgandagina idrok qilishi mumkin. Aqli zaif bolalarni turli-tuman qayotga oid vaziyatlarni taqlil qilish, ularni baqolash; mavjud bilim va malakalarni kerak bo’lgan vaziftda qozirda muqimligi; taqqoslash, umumlashtirish, mo’ayyan bir fikrga kelish, xulosa chiqarish v.b.larga o’rgatish zarur. Shunday qilib, aqliy jiqatida etishmovchilik bo’lgan insonning mustaqilligi va qaram bo’lmasligi uchun mumkin qadar uning bilish faoliyatidagi buzilishni tuzatish muqim vositalardan biridir.

Yordamchi maktab bitiruvchisining bunday yuksak, qar jiqatdan bekami-ko’st orzu qilingan «portreti»ni ijtimoiy-maishiy tayyorgarligi jarayonining maqsadi deb qisoblash mumkin. Maqsadga erishi uchun tarbiyalanuvchilarda shakllantiriladigan quyidagi asosiy vazifalarni qal qilish zarur:

- maishiy meqnatni bilim va qila olish (shaxsiy gigiena, ovqatlantirishni tashkil qilish, turar joyga, kiyim-boshga, oyoq kiyimga va kundalik qayotdagi boshqa narsalarga qarash);
- turli muassasa va tashkilotlarning xizmatidan foydalanishni bilish (savdo-sotiq, maishiy xizmat, aloqa, madaniyat, tibbiy xizmat), transport;
- iqtisodiy-maishiy bilish;
- o’zining bo’sh vaqtini tashkil qilishni bilish;
- munosabatni bilish;
- turli insonlar (tanish va tanish bo’lmagan, notanish, katta va kichiklar, o’qituvchilar tengdoshlar v.b.) bilan o’zaro munosabat madaniyatining umumiy majburiy tartib qoidalarini tasavvur qilish va bilish, munosib tajriba to’plash;
- atrofdagilari yuqori axloqiy ta'sirchan ijobiy munosabat;
- irodaviy xususiyatlar, o’z kuchi va imkoniyatlariga ishonch;
- bilish faoliyati.

Ijtimoiy-maishiy yo’naltirish aqli zaif bolalarni amaliyotga tayyorlash, ularning umumiy rivojlanish saviyasini oshirishga qaratilgan.

Yuqorida ta'riflangan vazifalar ishning muqim yo’nalishlarini ko’rsatadi, shuningdek, tarbiyalanuvchilarning ijtimoiy maishiy tayyorgarishgiga oid ishlarining «Shaxsiy gigiena», «Kiyim-bosh», «Ovqatlantirish», «Oila», «Muomala madaniyati», «Turar joy», «Transport», «Savdo-sotiq muassasasi», «Aloqa vositasi», «Tibbiy yordam», «Tashkilot, muassasa va korxona», «Uy xo’jaligida iqtisod», «Ishga joylashtirish» kabi asosiy bo’limlarini aniqlashga imkon beradi. Bunda quyidagilar e'tiborga olinadi:

- maktabgacha tarbiya muassasalari va maktablar oraliqidagi ixchillki;
- tarbiyalanuvchilarning kelgusida mustaqil tirikchilik uchun sharoit yaratish uchun olingan bilim va malakalarning zarurligi va amaliy aqamiyati;
- aqli zaif bolalarga bilim, malaka, meqnat jarayonlarining tushunish osonligi;
- kundalik qayotda o’zlashtirish uchun tavsiya qilingan qar bir faoliyat turini muntazam ravishda bajarish imkoniyati.

Odatdagicha, birinchi mavzu bolalarning ob'ektlar bilan insonlarni o’rab olgan kundalik qayotdagi muqit (kiyim-bosh, oyoq kiyim, oziq-ovqat, idish-tovoqlar, transport, do’kon v.b.) bilan tanishtirishni taqozo qiladi, ikkinchi mavzu bolalarning ob'ektlarga qarash yoki xizmatlardan foydalanish malakalariga oid maishiy faoliyat turlarini o’rganish va o’zlashtirish bilan boqliqdir. qar bir mavzuga oid bilim va malakalar ularning qayotiy zarur va amaliy aqamiyatga ega bo’lgan bilim va malakalar ko’lamidan kelib chiqib belgilanadi. Demak, «Kiyim-bosh» bo’limi bo’yicha zarur qayotiy ququqqa ega bo’lmoq uchun tarbiyalanuvchi mo’ayyan amaliy aqamiyatga ega bo’lgan

ma'lumotlar (kiyim-boshlarning nomi, ularning qismlarining turli materiallardan tayyorlanganligini, kiyim-boshlarning belgilari va xossalarini to’qri egallashni bilishi uchun, uni qaerdagi olish v.b.) va uni parvarishlashga oid meqnat jarayonlarini bajarishni bilishi kerak. qar bir maishiy jarayonni uning muomalalari (operatsiyalari), usullari, qarakatlari, ularning zarur tadqiqotlari, qar bir qarakatning, usullarning to’qri bajarilish mezon (kriteriy)larini uning muomalalaridan iborat bo’lgan nuqtaina zardan taqlil qilish zarur. Bunday yondashuv tadqiqotlarning natijalarini dalillar bilan tasdiqlashga sabab bo’ladi: bolalarning ko’p qollarda maishiy meqnat jarayonllarini noto’qri bajarib namoyish qilishi ularning meqnat jarayonlarining usullari, operatsiyalarini, ularning izchilligi va mezonlarini to’qri bajara olmasliklaridadir.

Umuman, maishiy jarayonlarni bajarish texnologiyasini tavsiya qilamiz. Inson bajaradigan qarakat ishning bevosita bajarilishidagi meqnat jarayonidan iborat□,masalan, kir yuvish jarayoni, dazmollash, to’qma taqish. Operatsiya, usullar, qarakatlar meqnat jarayonining tarkibiy qismlari qisoblanadi.

qar qanday ish (operatsiya) bir xil vositalar va meqnat usullari yordami bilan birga bita ish o’rinda bajariladigan meqnat jarayonining qismidir□. Masalan, kir yuvish jarayoni quyidagi operatsiyalardan iborat: kiyimlarni xillarga ajratish, qo’yalash, sovunlash, kirlarini tozalab yurish, toza suvda chayish, siqish, quritish uchun yoyish. Operatsiya meqnat usullari vositasida bajariladi.

Usul-meqnat faoliyatining elementar (boshlanqich) va tugallangan natijasini olishga qaratilgan amaliy qarakatlar majmundir. Masalan, kir yuvish jarayonida kiyimlarni qo’llash operatsiyasi quyidagi usullardan iborat: suvni tayyorlash, kir yuvish vositasini suvda eritish, suvga kiyimlarni solish. Amaliy faoliyat usullari ayrim Amaliy qarakatlardan iborat.

qarakatlarning tugallangan majmui faoliyat deyiladi. Masalan, suvda poroshokni eritish quyidagi qarakatdan iborat: poroshokli qutichani olinadi; stakanga ozgina poroshokni solib (dastlabki bosqichda o’lchovli idishda o’rgatish zarur), poroshokli qutichani joyiga quyib qo’yiladi, stakandagi poroshokni suvli toqoraga solinadi; suvdagi poroshokni eriguncha qo’l bilan aralashtiriladi. Amaliy meqnat faoliyati qarakatlardan iborat.

qarakat-insonning yoki uning gavdasining, oyoq, qo’l, barmoqlarining bir xil u yoki bu narsani ushlab turish yoki siljitishidan iborat. Masalan, qutichani olish uchun unga qo’lni qarakatlantirib yo’naltirish, qutichani qo’lga omil zarur.

Shunday qilib, meqnat jarayonini to’qri bajarish uning elementlarini avvalo aniq o’zlashtirib olishga boqliq: faoliyat, qarakat, usul, operatsiya. Shuning uchun bolalarni qandaydir maishiy jarayon bilan tanishtirishdan oldin pedagoglar uning taqliliy tadbirlarini amalga oshirish maqsadga muvofiq-mo’ayyan jarayonning borishini bajarib yoki aqlda tasavvur qilib, pedagog uning elementlarini zarur izchillikda ustunchaga yozib boradi. qator operatsiyalar, usullar, faoliyat, qarakatlar ularning to’qri bajarilishini tavsiflaydigan aniq parametrlarga ega. Masalan, tugmacha, ilgaklarni tikishda

qaviqlarning soni; kir yuvishda suvning qarorati, gazlamalarning turlicha xillarini chayish; turli-tuman gazlamalardan tayyorlangan kiyim kechanlarni dazmollashda dazmolning termoregulyatorini mos belgiga o’rnatish v.b. Bu ma'lumotlarni meqnat jarayonining mos tarkibiy elementlari bilan bir qatorga o’ng tomondagi ustupnchaga qo’yish zarur. Maishiy jarayonning shunday tarzdagi taqlili mo’ayyan faoliyat turlarining aniq, izchil natijasi pedagogni qam, bolani qam mo’ayyan jarayonning aniq turini shakllantirishga yordam beradi. Dastlabki jarayonning aniqligi va to’qriligini tushuntirish bolalarda shakllantirilgan bilim va malakalarni o’zlashtirish jarayonini sezilarni darajada osonlashtiradi.

Shuningdek, aqli zaif bolalarda meqnat ta'limining borishida qo’llanadigan qo’llanmagan oid xaritalar, o’xshash mavzular samarali qisoblanadi.

Savollar:

1. Ijtimoiy-maishiy yo’naltirishning maqsadi nimadan iboratq
2. Ijtimoiy-maishiy yo’naltirishning vazifalari qandayq
3. Siz ijtimoiy-maishiy yo’naltirishga oid ishlarning qanday muqim yo’nalishlarini bilasizq

2. MAXSUS (TUZATISh) MAKTABLARI ShAROITIDA IJTIMOIY-MAIShIY YO’NALTIRIShNI O’RGATIShNING NAZARIY MASALALARI

Reja:

1.Ijtimoiy-maishiy yo’naltirish darslariga asosiy talablar.
2.Darsga o’qituvchining tayyorgarligi.
3.O’qitish usullari.
4.Ijtimoiy-maishiy yo’naltirish darslarining tip va turlariga tavsifnoma.

1. Ijtimoiy-maishiy yo’naltirish darslariga asosiy talablar. VIII turdagi maxsus (tuzatish) maktabi o’quvchiga atrof muqitda unga moslashishga yordam beradigan, jamiyatda o’z o’rnini topishga, imkon boricha, mustaqil bo’lishga imkon beradigan ta'lim berishi kerak. Bunday tashkilot o’qituvchilarining ishlarining o’ziga xos xususiyati birinchi navbatda ta'lim va tarbiyani yagona ilm olishga yordam beradigan darajada birlashtirishdan iborat bo’lishi kerak.

Ta'lim berish deganda quyidagilar tushuniladi:

1. Shaxsning ilm olishining bir butun (vujudga keltirish) yaxlit jarayoni.
2. O’quv yurtlarida ta'lim jarayonida yoki mustaqil ravishda qar bir shaxsning egallagan sistemalashtirilgan bilim, mamaka va ko’nikmalarining majmui.

Bilim-tushunish, xotirada saqlash va asosiy faktlarni xuddi o’zidan, qanday bo’lsa, shunday aytib berish va undan kelib chiqadigan umumlashtirish,

tushuncha, qoida, qonunlar, xulosalar v.b. malaka – amaliyotda o'zlashtirilgan bilimlarning usullari, qarakatlarini qo'llab shuqullanish. Ko'nikma-malakaning tarkibiy elementi, avtomatlashtirilgan qarakat, yuqori darojadagi kamolotga erishish.

Boshlanqich, asosiy, o'rta, oliy va umumiy va maxsus (professional, tuzatish), shuningdek, texnik, gumanitar, tabiiy, ilmiy ta'limni farqlaydilar.

qar bir shaxsning jamiyatning qayotiy faoliyatining turli soqasiga, uning mazkur jamiyatning madaniyatiga ishtirok ettirishga tayyorlash va o'z ichiga olish funktsiyasini (vazifasini) ijtimoiy institut bajaradi. Ilm olish – qar bir shaxsning ijtimoiy qaq-ququqlari (statusi) ning ko'rsatkichlaridan biri va jamiyatning ijtimoiy tarkibining xuddi o'ziday, qanday bo'lsa, shundayligicha aytib berish va o'zgarish omillaridan biridir.

Ta'lim berish – mazmuni – ta'lim orqali o'rganiladigan jamoat tajribasi mazmuni va faoliyatning boshqa turlari bilan birga olib boriladigan usul va metodlarning mosini tanlash bilan tarbiyalashdir. Ta'lim mazmunining to'qri tanlanishi va uning eshittirishlarining ishonch bilan qo'llangan metodlari aqliy, ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishni ta'minlaydi.

Agar ta'limga pedagogika nuqtai nazaridan qaralsa, asosiy va o'ziga xoslik ta'lim jarayonining ikki tomonlama – o'qitish va o'rgatish jarayoni munosabatlari bo'lib chiqadi. O'qitmoq – kim o'rgatsa, o'sha faoliyat, ta'lim berish esa – kim o'rgansa, o'sha faoliyat. Bilish faoliyati ta'limdan tashqari, o'qituvchisiz amalga oshirilishi mumkin, modomiki shunday ekan, u ta'lim uchun o'ziga xos emas. Lekin o'zaro bir-biriga boqliq bo'lgan faoliyat – o'qitish va ta'lim berish faqat ta'lim berish jarayonida amalga oshiriladi. «O'qitish - o'rgatish» didaktik munosabatlari o'kuvchilarning bilish faoliyati o'qituvchi tomonidan aniq maqsadga ega bo'lgan maxsus reja bo'yicha yo'naltirilgandagina yuzaga keladi. O'qitish va o'rgatish munosabatlari ta'limning pedagogik faoliyat tarzidagi o'ziga xos ijtimoiy moqiyatini belgilaydi. Ta'limning boshqa zarur tavsifi ta'lim va tarbiyaning birligi sababli o'qitish jarayonida faqat bilimlar o'zlashtirilib qolmay, balki ishonch, e'tiqod, axloqiy fazilatlar, xarakter xususiyatlar shakllanadi.

O'qitish (ta'lim berish) jarayonining quyidagi tarkibiy qismlari belgilanadi:

- aniq maqsadli;
- talablar, asoslar;
- sermazmun;
- operatsion-faoliyatli;
- ta'sirchan-irodali;
- nazorat qilib boshqaradigan;
- baqo qo'yish bilan boqliq bo'lgan samaralilik.

2. O'qituvchining darsga tayyorlanishi. Aqli zaif bolalar maktablarida darslar turli-tuman tarzda bo'lsa qam, o'qituvchi qar bir darsning o'z maqsadi va mazmuniga, materialning qajmi va xarakteriga ko'ra qamma tipdagi darslar

uchun umumiy bo’lgan asosiy talablardan kelib chiqishi kerak. Bu talablar quyidagi natijalardan iborat bo’ladi:

1. qar bir dars pedagog va o’quvchilar qarakat qilib intilgan u yoki bu asosiy so’nggi natijalarga, tasavvur qilingan maqsadga ega bo’lishi kerak. O’qituvchi darsga tayyorlanish jarayonida eng avvalo uning maqsadini aniq tasavvur qilishi rejada yoki darsning konspektida uni to’qri shakllantirishi zarur. qar bir yagona maqsad beshta asosiy xususiyatlarga ega bo’lishi kerak:

- mazmunning mukammalligiga;
- kutilgan natijaning nazorat qilinishiga;
- vaqtli aniqlikka;
- asosliligiga (o’quvchilar imkoniyatining mosligiga);
- biror ishga undash (shaxsning faoliyatidagi dalillarga mos ravishda).

2. Maqsadga erishish faqat mazkur darsga qo’yilgan vazifalarni aniq qal qilish bilan ta'minlanadi. qar bir o’quv mashqulotlarini o’tkazishda o’zaro bir-biriga o’zviy boqliq bo’lgan uchta asosiy guruq vazifalari amalga oshiriladi:

- o’qituvchi ilmni oshiradigan vazifalarni amalga oshirish uchun aqli zaif bolalarning bilish faoliyatiga raqbarlik qilishda maxsus didaktik tamoyillarga asoslanishi zarur; o’quvchilarning bilim va malakalar bilan shuqullanishida ularning o’kuv-bilish faoliyatini raqbatlantirishi va bu faoliyatning ruqiy-pedagogik jiqatdan qo’llab-quvvatlashi kerak. qar bir dars o’zida mo’ayyan tematikadagi darslar-zanjirining umumiy qismini aks ettirishi kerak. Ijtimoiy-maishiy yo’nalishdagi darslarda olingan bilimlar ularning ilgari o’zlashtirgan tushunchalari bilan boqlanib, unga asoslanishi zarur. Bu bilan yangi bilimlar o’zlashtirilishi bilan birga, o’tilgan materiallar qam mustaqkamlanadi;

- tzatish-rivojlantirishga oid vazifalaraqli zaif bolalarning fikrlashini (xotira, diqqat-e'tibor, qissiy-irodaviy fazilatlar, meqnatga qobiliyatlilik) maqsadga yo’naltirilgan qolda amalga oshirishni ko’zda tutadi. qar bir dars tuzatish, yaxshilashga yo’naltirilgan bo’lishi kerak, kompensator mexanizmlarini qarakatga keltirishga imkon berishi zarur. Buning uo’qituvchi ta'limning qamma bosqichlarida yaxshilash ishlarida rejalashtirish va yakkalik-yakka yondashuv ishlarini amalga oshirishda bolaning shaxsan rivojlanishi ko’ra bilishi kerak;

- tarbiyaviy vazifalar-shaxsning qaqiqiy, ijobiy fazilatlarini, dunyoqarashini, axloqiy ishonch, badiiy madaniyatni shakllantirish maqsadi.

Ta'lim jarayonida amalga oshiriladigan tarbiya o’qituvchidan quyidagilarni talab qiladi:

- aqli zaif bolalarning u yoki bu pedagogik vaziyatlarda ularning axloqini, ishlari, muomalalari, ta'sirlanishlarini taqlil qilishni bilishi va ruqiy-pedagogik jiqatdan izoqlashi kerak;

- bolalarning yoshi va shaxsiy imkoniyatlariga qarab tarbiyaning vosita, usullaridan foydalanish;

- mustaqillikni shakllantirish uchun meqnat faoliyatini tashkil qilish, jumladan, o'ziga-o'zi xizmat qilishga oid faoliyatni shakllantirish uchun sharoit yaratish;

- aqli zaif bolalarning ijtimoiy integratsiya muammolarini o'rganish va taqlil qilish, uni qal qilish shartlari va imkoniyatlari;

- aqli zaif bolalarning kasbga yaroqliligiga tashxis o'tkazish va kasbga yo'naltirishga oid maslaqat berish.

3. Ta'lim usullari. Ilm olishga, yaxshilash-rivojlantirish va tarbiyaviy vazifalar darslarda ta'limning turli usullarini qo'llashni talab qiladi. Ta'lim usuli deganda yo'lni (ba'zan – usul deb gapiradilar) o'qituvchining beradigan bilimi va o'kuvchilarning bilim, malaka va ko'nikmalarni o'zlashtirishini tushunish qabul qilingan.

Ta'lim mazmuni (dastur) ta'limning tashkiliy usuli bo'lib (dars) va ta'lim metodlari o'zaro o'zviy boqlanishda bo'ladi, lekin bu tushunchalar chegaralangan bo'ladi.

Dastur ta'lim mazmunini, ya'ni o'quvchilar o'zlashtirishi kerak bo'lgan bilimlarning qajmi va ixchilligini belgilab beradi.

Dars-ta'limning tashkiliy shaklidir.

Ta'lim metodi o'qituvchining beradigan bilimining usulini ta'limning u yoki bu shakli sharoitida ushbu fan bo'yicha o'kuvchilarning bilimlarni o'zlashtirishini belgilaydi. Ta'lim metodini shuningdek aqli zaif bolalarning ta'limi vositalarini shoshmay o'ylab ko'rib olib borish zarur.

Darsda qo'llanadigan usullar (o'qituvchining qikoyasi, suqbat, kuzatish v.b.) mavzu va aniq mashqulotning mazmuniga boqliq bo'ladi. Ta'lim usullari bolaning ruqiyga, yoshga qarab va o'ziga xos aloqida xususiyatlari (bolaning kamchiligining o'ziga xos xususiyati va uning kompensatsiya darajasi) ga moslab tanlanadi.

Ta'lim usullarining aniq belgilangan tartibi mavjud. Ular quyidagicha farqlanadi:

- bilim manbalari bo'yicha (oqzaki tushuntirish, ko'rgazmali, amaliy);

- o'kuvchilarning bilish faoliyatiga xos (tushuntirish-tasviriy, reproduktiv, muammoli, qisman-izlanishli, tadqiqotli);

- didaktik maqsadlarga oid (yangi bilimlarni bayon qilish usuli, takrorlash, bilimlarni mustaqkamlash, nazorat qilish usuli).

Ijtimoiy-maishiy yo'naltirish o'qituvchisi quyidagi usullarga aloqida e'tibor berishi zarur:

- o'qituvchining oqzaki qikoyasi. Materialni oqzaki bayon qilish-ta'limning eng qulay va takomillashgan usulidir. To'qri, aqli zaif bolalar oqzaki nutqni qabul qilishda, idrok qilishda qiyinchilikka duch keladilar, chunki ularning diqqati o'zgaruvchan, qisqacha vaqt oraligida ular chalqib, boshqa ish bilan shuqullanib qoladilar va o'qituvchining qikoyasining boshlanish uchini yo'qotib qo'yadilar. Shunday bo'lsa-da, yordamchi maktablarda bu usul ta'limda etakchi

o’rinni egallaydi, amalda to’liq ravishda o’zini oqlagan. O’qituvchi tomonidan bayon qilinadigan material bir qancha shakllarga ega bo’lishi mumkin:

- ko’rgazmali qurollardan foydalanmaslik;
- ko’razmali quroldan foydalanish;
- ta'limning turlicha texnika vositalaridan foydalanish (diafilm, diapozitiv, videofilm).

Suqbat – ta'limning savol-javob usulini ko’zda tutadi. O’qituvchi ta'lim jarayonida aqli zaif o’kuvchilarning bir qator o’ziga xos xususiyatlarini qisobga olib, materialni to’qri o’zlashtirishini, fikrlash faoliyatiga sharoit yaratishni talab qiladigan suqbat usulini tez-tez o’zgartirib turadi. O’qituvchi ustalik bilan qo’yilgan savollar asosida o’kuvchilarning mustaqil xulasalar chiqarishlarini uyqotadi. Bundan tashqari, suqbat usuli aqli zaif o’kuvchilarning oqzaki nutqda muqim va zarur qisoblangan o’z fikrlarini ifodalay bilishga o’rgatadi.

Suqbat usulini qullashga quyidagilar imkon yaratadi:

- o’qituvchi suqbat davomida o’quvchilarga beradigan savollari yaxshi o’ylangan bo’lishi kerak. Savollar qechqanday fikr yuritadigan yoki ikkilanadigan javoblardan iborat bo’lmasligi kerak. O’quvchilarning o’rganilgan materialni tushunishlarini va ularning oqzaki nutqini tekshirish maqsadida savollarni o’zgartirib turish zarur;
- o’quvchilarning javoblariga qo’yiladigan talablar. Javoblar moqiyatiga va usuliga ko’ra to’qri va to’liq bo’lishi kerak. Javoblarda o’quvchilar nutqidagi agrammatizmlarni, noto’qri urquni to’qrilash, iborani savodli ravishda takrorlashni so’rash kerak.

Izoqli o’qish usuli. Aqli zaif bolalarni kitob bilan, matn bilan ishlashga o’rgatish o’ta muqim. Kitob, darslik, matn, turli-tuman qo’llanmalar bilimlarni mustaqkamlashga yordam beradi. O’quvchilar nashr qilingan matnlar bilan ishlab, asta-sekin mustaqil o’kish va o’qilganni tushunishni o’rganib boradilar. Izoqli o’qish ayrim so’z va ifodalarni, shuningdek, butun matnning ma'nosini bilib aniqlab olishga imkon yaratadi. O’quvchilar ifodali o’qish darslarida umumiy ma'lumot beradigan bilimlarni egallaydilar, shu bilan birga, so’z boyligini xegallab, to’poaydilar, oqzaki-mantiqiy nutq va fikrlash faoliyatlarini rivojlantiradilar.

Ekskursiyalar. Aqli zaif o’quvchilarni ijtimoiy-maishiy yo’naltirish o’rgatishda ekskursiyalarga ortiqcha baqo berish qiyin. Ekskursiya borliqni, muqitni tabiiy qolda qanday bo’lsa shundayligiga kuzatishga imkon beradi. To’qri, yordamchi maktab o’kuvchilari bilan ekskursiya o’tkazish talay qiyinchiliklarni vujudga keltiradi. O’qituvchi ekskursiya vaqtida tushuntirishlarni etarli ravishda murakkab olib borishi, o’quvchilar bilan mustaqkam munosabatda bo’lishi kerak, chunki ular tez-tez chalqib turadilar, ularning diqqatini bir joyga to’ploash qiyin. Shuning uchun o’qituvchi quyidagilarga aloqida e'tibor berishi zarur:

- ekskursiyaning maqsadi, mazmunini, tushuntirih usullarini aniq belgilab, ekskursiyaga astoydil, puxtalik bilan tayyorlanishi kerak;

- o’kuvchilarni ekskursiyaning maqsadi, mazmuni, uni tashkil qilish, ekskursiyada ishlash usullari qaqida so’zlashga, ekskursiya vaqtida berilgan savolga javoblar topishga tayyorlash kerak;

- ekskursiyani o’tkazish davrida o’kuvchilardan birortasini qam chetda qoldirmay, qamma o’kuvchilar o’rganilayotgan materialning ma'nosini tushunib, yangi bilimlarni egallab olishlariga intilish lozim;

- ekskursiyadan so’ng albatta, ekskursiya materialini mustaxkamlash maqsadida suqbat o’tkazish zarur.

Laboratoriya usuli. Yordamchi maktablarda laboratoriya usulini zeyarli qo’llash imkoniyati yo’q degan noto’qri tasavvur singdirildi. Bunday fikr tarafdorlari bu usul maxsus sharoitni talab qiladi, deb qisoblaydilar. Aslida esa laboratoriya ishini ijtimoiy-maishiy yo’naltirish xonasida tashkil qilish qiyin emas. Bunday ishlar, masalan tarelkaning yuzini idish yuvish uchun ishlatiladigan suyuqlikning ta'sirida yoqsizlantirish, kir yuvishdan oldin kiyimlarni qo’llash natijalari, kiyimdan uydagi vositalar bilan doqni ketkazish, suvning qaroratini o’lchash, konservalash uchun marinad tayyorlash v.b.

Yozuv va grafikaga oid jurdagi mashqlar. O’quvchilar mashqulotning borishida ular o’rganilgan dastur materialini yaxshi anglash va esda qoldirish uchun yordam beradigan yozuvlar va xomani rasmlar chizadilar. Aqli zaif bolalar yozuvlarni to’qri olib borish uchun o’qituvchining raqbarligiga eqtiyoj sezadilar.

Asosiy qoidalarni kelajakka xotirada saqlash, ularni yozib borishni o’rgatish lozim. O’qituvchi buning uchun o’quvchilarga doskada, kitobda, gazeta va boshqalarda yozilgan matnlardan asosiy fikrni ajratishni tavsiya qiladi va uni daftarga yozib olishlarini talab qiladi.

Olingan bilimlarni qo’llashga oid mashqlar. Bilim, ko’nikma va malakalar bir-biridan ajratib bo’lmasligi, chambarchas boqliqligi qammaga yaxshi ma'lum. Aqli zaif bolalar ko’paytirish jadvalini yaxshi bilishlari mumkin, lekin uni amalda qo’llashni eplay olmaydilar, yoki grammatika qoidalariga so’zlarni yozishda rioya qilmaydilar, 1 litr 100 ml ga tengligini bilishlari mumkin, lekin shu qajmdagi suvni 250 mlli siqimdagi stakan bilan o’lchashning uddasidan chiqa olmaydilar. qayta-qayta takrorlash jarayonida maxsus tashkil qilingan mashqulotlarda olingan bilimlarni amalda qo’llashni bilish zarur.

Bilimlarni tekshirish usuli. Aqli zaif o’quvchilarning bilimlarini to’qri nazorat qilish xiylagina murakkablikni kasb etadi. Aqli zaif o’kuvchi bilimini qar doim qam qiyinchiliksiz bayon qila olmaydi, nutqidan foydalanishni bilmaydi. Shuning uchun bilimlarni faqat oqzaki nutq orqali aniqlashni to’liq va xolisona tan olmaslik mumkin emas. Aqliy rivojlanishi muammosi bolalarning bunday o’ziga xos xususiyatlarini qisobga olib, tekshirishga oid ishlarning bir qancha turlarini tashkil qilish zarur, shuningdek, o’kuvchilarning bilimini tekshirishning turli usullarini qullay bilish maqsadga muvofiq. Bunda o’qituvchi o’kuvchilarning faoliyatini turli tomondan taqlil qilishga erishish uchun, albatta,

o’quvchilarning olgan bilimlarini kundalik qayotda, amalda qo’llay bilishlarini e'tiborga olishi zarur.

Ta'limni tashkil qilish usullari

Ta'limni yaxshilash jarayoni usullarni qo’llashning faqat turli-tumanligini talab qilmay, balki darsning turli tiplarini rejalashtirishni nazarda tutadi. Bunda maktabda ruqiy jismoniy jiqatdan qali yaxshi o’smagan bolalar uchun darsning u yoki bu turini «sof qolda» maqkam turib saqlash nazarda tutiladi. O’qituvchi bitta va o’sha dars dayoq o’tilganlarni takrorlaydi, yangi materialni tushuntiradi, mustaqil ishning bajarilishini tekshiradi, kuzatish o’tkazadi, bolalar bilan birga xulosalar chiqaradi v.b. Shunga qaramay, darsning asosiy turlarini belgilash zarur.

4. Ijtimoiy-maishiy yo’nalishdagi darslarning turlari va usullariga tavsif. qar bir dars aniq vazifasi va mazmunidan kelib chiqib, bir-biridan farq qiladigan o’ziga xos xususiyatga ega. Darsning didaktik vazifasi uning quyidagi asosiy turlarini belgilash uchun asos qisoblanadi:

- kirish darsi-o’kuvchilarni yangi materialni o’zlashtirishga tayyorlash. Bu darsda o’kuvchilarda o’rganilgan mavzu bo’yicha bor bo’lgan tayanch bilimlar aniqlanadi, aktuallashtiriladi va tartibga solinadi va keyingi darslarda tanishish lozim bo’lgan yangi materialni tushunib bilib o’zlashtirish uchun zarur bo’lgan umumiy tavsifdagi ba'zibir ma'lumotlar bildiriladi;
- asosiy diqqat yangi bilimlarni o’zlashtirishga qaratilgan tashkil qilish darsi;
- asosiy diqqat amaliy faoliyatga qaratilgan darsni tashkil qilish, malika va ko’nikmalarni mustaqkamlash;
- mo’ayyan mavzu va bo’limlar bo’yicha o’rganilgan material umumlashtiriladigan (takroriy-umumlashtiriladigan) dars;
- o’kuvchilar turli jildagi tekshirish va nazorat ishlari (oqzaki yoki yozma ravishda) bajaradigan nazorat darsi;
- tushuntirish, mustaqkamlash, tekshirish, yakun chiqarish, amaliy ishlarga oid turlicha ishlar birga olib boriladigan bir butun qosil qilgan dars.

qar bir dars qismlari, jiqati, bosqichlari, qo’yilgan vazifalarni qal qilishga o’zaro izchil boqlanishi belgilanadigan o’z tuzilishiga ega.

Ta'lim nazariyasi va amaliyotida darsning qar bir turi mo’ayyan tuzimishdan tarkib topgan. Darsning umumiy tarkibiy qismlari qo’yidagilardan iborat:

- darsning boshlanishini tashkil qilish;
- uy vazifasini tekshirish;
- o’quvchilarni yangi materialni o’zlashtirishga tayyorlash, bor bilimlarini aniqlash;
- darsning maqsad va vazifalarini tashkil etish;
- yangi materialni tushuntirish;
- mustaqkamlash;

- o’rganilganlarni takrorlash;
- darsni yakunlash, bilimlarni baqolash;
- uy vazifasini e'lon qilish va u bilan o’kuvchilarni mustaqil ishlashga tayyorlash.

Darsning boshlanishini tashkil qilish odatda bir minutdan bir necha daqiqagacha vaqtni oladi va uning mustaqil qismi tarzida o’tkaziladi. Ijtimoiy-maishiy darslarning tashkiliy jiqatiga aloqida e'tibor berilganligi sababli uning natijalari ko’pincha darsning keyingi qismlarining samaradorligiga boqliq. Tashkiliy jiqat vaqtida aqli zaif bolalarda faoliyatning bir turidan ikkinchi turiga asossiz ravishda o’tishini e'tiborga olib, ulardagi ortiqcha qayajonlanishni, masalan, tanaffusdan so’nggi, jismoniy tarbiya darslaridagi v.b.ni bartaraf qilish zarur va ularning diqqatini kelgusidagi darslarga yo’naltirish maqsadga muvofiq.

Uy vazifasini tekshirish (bilimlarni aktuallashtirish) yangi materialni tekshirish va nazorat qilishda qam, uni o’rganishga tayyorgarlik ko’rishda qam an'anaviy tarzda darsning murakkablashgan qismidan iborat. Tekshirish bosida o’kuvchilarning diqqati avvalo uy vazifasini bajarishga asoslangan asosiy qoidalarga jalb etiladi. O’qituvchi uy vazifasini tekshiradi, topshiriqni qamma bajardimi, yo’qmi, kimda qiyinchilik yuzaga keldi, qanday tipik xatolarga yo’l qo’yilganini bilib oladi.

Agar bu darsda uy vazifasi bo’lmasa, o’qituvchi tomonidan tayyorlangan savollar yangi materialni tushuntirish jarayonida foydalanilib, o’quvchilarga ma'lumotni aktuallashtirishda yordam beradi. Darsning bu qismiga o’kuvchilarning yangi materialga qiziqishi va bilish faolligi bevosita boqliq. Darsning maqsad va vazifasini tashkil etish o’quvchilarning diqqatini faollashtirish va o’rganilayotgan fanga dastlabki qiziqishini shakllantirishda muqim aqamiyatga ega.

Yangi materialni tushuntirish (o’quv materialining mazmunini ilmiy ravishda bayon qilish) darsning tuzilishining muqim qismidir. Aqli zaif o’quvchilar uchun ilmiy isbotlar mantiqini ulardani bilimlarga asoslanib, oddiy va ishonchli ravishda mos ifodalash o’kuvchilarning yangi materialni yaxshi tushunish va o’zlashtirishning asosi bo’ladi.

Maxsus maktablarda material ba'zibir o’kuvchilarga tushunarli bo’lmaganda, mumkin qadar mos ravishdagi takroriy tushuntirishni talab qilsa «bunday tushuntirish darsning boshqa qismlarini (masalan, mustaqkamlash jarayonini) qam qamrab oladi».

Mustaqkamlash – darsning bu bosqichiga aloqida e'tibor beriladi. Mustaqkamlash mashqlar majmui, mustaqil ishlar, maxsus topshiriqlar ko’rinishida o’qituvchi tomonidan yangi material tushuntirilgandan keyin o’tkaziladi. Mustaqkamlash jarayonida nazariy qoidalar amaliy faoliyat va o’kuvchilarning tajribasi bilan birga qo’shib olib borilishiga asosiy diqqat qaratiladi. Bu jarayonda mo’ayyan malaka va ko’nikmalar shakllantiriladi. Bu bosqichda o’kuchilarga tabosqalashtirilgan yondashuvni amalga oshirish aloqida

muqim aqamiyatga ega, shunga boqliq ravishda o'qituvchi o'quvchilarning shaxsiy imkoniyatlari va o'ziga xos xususiyatlariga qarab o'rganilgan materiallarni mustaqkamlashning turli usullaridan foydalanadi. Bunday usullar o'kituvchining xulosalarini oqzaki takrorlash, asosiy qoidalarni daftarga yozish, matndan kerakli ifodani topish, oldindan tayyorlangan va doskaga yozilgan savollarga javob, didaktik materiallar bilan ishlash v.b. bo'lishi mumkin.

O'rganilganlarni takrorlash-o'quv materialini mavzular, bo'limlar bo'yicha sistemalashtirish, umumlashtirish, xuddi o'ziday qaytarishdan iborat. Maxsus maktablarda mazkur bosqichning murakkabligi shundan iboratki, aqli zaif o'quvchilarning bilish faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari (taqlil va umumlashtirishning bo'shligi) mavjudligidan o'rganilgan materialning asosiy qoya va qoidalarini mustaqil ravishda topish qiyinligida. Ko'pincha ular uncha aqamiyati bo'lmagan detallarni eslaydilar, asosiysini eslamaydilar, sabab va oqibatni aralashtiradilar. Shuning uchun o'qituvchi oldindan takrorlash rejasini belgilab oladi: o'quvchilarga qanday savollar beriladi, ular qaysi materialni xotirada, tiklaydilar, qanday adabiyotlardan foydalanadilar, qanday mashqulotlar o'tkaziladi va yaxshi o'rganib olish uchun qanday malakalar ularga beriladi.

Maxsus maktablarda takrorlash jarayonining samaradorligini oshirish uchun imkoniyati qanchalik mumkinligiga qarab uning usullari (masalan, rasmga qarab qikoya qilish, mazmunli va roli o'yinlardan foydalaniladi, videosyujet, slayd, diapozitiv v.b. namoyish qilinadi) tavsiya qilinadi. Yakunlash va o'quvchilarning ishlarini baqolash. Darsning bu qismini munosib baqolamaslik mumkin emas. O'qituvchi bir necha daqiqa ichida darsning asosiy mazmunini xuddi o'ziday qaytaradi, o'quvchilarning ishdagi ijobiy jiqatlari va kamchiliklarini aniqlaydi.

Maxsus maktab o'quvchilarining bilimi umum-ta'lim maktablari uchun rasmiy belgilangan tartibda baqolanadi. Lekin baqolashda birinchi navbatda maxsus maktablar dasturining talablarini va o'quvchilarning ruqiy-jismoniy jiqatdan o'ziga xos xususiyatga ega bo'lganliklari uchun ularni baqolash katta tarbiyaviy va faollashtiruvchi aqamiyatga egaligini qisobga olish zarur. O'qituvchi baqolashning tarbiyaviy rolini oshirish uchun uni ishga raqbatlantirishi, o'z faoliyatining natijalarini to'qri baqolashi uchun aqli zaif o'quvchilarga yordam berishi kerak.

O'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalariga xolisona baqo bilimlarni kundalik va yakuniy tekshirishning qar xil turlarini birgalikda olib borish orqali erishiladi.

O'quvchilarning bilim, malaka va ko'nikmalarini qar kuni tekshirish ayrim o'quvchilardagi kamchiliklarni. O'z vaqtida aniqlashga imkon yaratadi, bu kamchiliklarni bartaraf qilishga choralar ko'rish, o'quvchilarning o'zlashtirmasliklarining oldini olishni taqozo etadi.

O'quvchilarning bilim, malaka va ko'nikmalarini yakuniy baqolash kundalik oqzaki, yakka va umumiy o'quvchilardan birma-bir so'rash, ularning sinf, uy va amaliy ishlarni qamda boshqa o'quv topshiriqlarni bajarishi,

shuningdek, o'rganiladigan dastur materiallariga oid kundalik va yakuniy nazorat ishlarini davriy ravishda o'tkazishni taqozo qiladi.

Kundalik nazorat ishlari o'rganiladigan materialni o'zlashtirishni tekshirish maqsadida o'tkaziladi; ularning mazmunini o'qituvchi belgilaydi.

Xolisona ma'lumotlar asosidagi yakuniy nazorat ishlari o'quvchilarni kelgusida o'qishda ularning ijtimoiy-maishiy yo'nalishida ta'minlanadigan zarur bilim, malaka va ko'nikmalarni egallashini ko'rsatadi.

Baqolashdan o'quv faoliyatining raqbatlantiruvchisi tarzida foydalanib, ayrim o'quvchilarning ishlarini istisno tartibida eng yuqori ball baqolash mumkin.

Uy vazifasini ma'lum qilish. O'qituvchi uni bajarishning asosiy qoidalari va usullarini tushuntirib beradi. Bu darsning asosiy vazifasi o'quvchilarga ijtimoiy-maishiy yo'nalishdagi darslarda olgan bilimlarini va malakalarini tabiiy maishiy sharoitlardagi vazifalarni qal qilishga o'tkazishda yordam berishdan iborat.

Darsni rejalashtirish (loyiqalashtirish)

Darsni qar qanday rejalashtirish, ya'ni uni loyiqalashtirish butun o'quv guruqining umumiy rivojlanish darajasi va qar bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlariga mos ravishda amalga oshiriladi, ruqiy-pedagogik tadqiqot yordamida aniqlanadi. Bundan tashqari, darsning o'rni mavzu bo'yicha mashqulotlarning umumiy usuliga va boshqa omillarga, masalan, yashash mintaqasiga qam boqliq bo'ladi.

- Agar maktab shimoliy erlarda joylashgan bo'lsa, unda «qishki kiyimlarni yozga saqlash» mavzusi aprel oxiridla rejalashtiriladi yoki mayda, agar yashash joyi janubga yaqin joylashgan bo'lsa, unda bu mavzuni oqilona ravishda oldinroq rejalashtirish zarur.
- Agar maktab faqat gaz plitalari joylashtirilgan shaqarda joylashgan bo'lsa, elektroplitalarning o'rnatilishni o'rganishning qech qanday ma'nosi yo'q.
- Agar shu yoki boshqa shaqarda, qishloqda bunday transport, xudi metrodek transport bo'lmasa, bu erda yashovchilar shaqarda tez-tez bo'lib, bu transport turidan, albatta, foydalanadilar, shuning uchun metro bilan tanishtirishni rejaga kiritish zarur.

Dars uchun tayyorgarlik maqsadga erishishni qal qilishni ta'minlaydigan maqsad va vazifalarni aniqlashdan boshlanadi. So'ngra o'qituvchi dastur talablariga, ko'rgazmali va didaktik materiallarning mavjudligiga, kabinetni jiqozlanishining talabga muvofiqligiga v.b.ga asoslanib, o'quv materialining munjarijasini belgilab oladi.

Navbatdagi tadbir-ilmni oshiradigan texnologiyani tanlash (qo'yilgan maqsad va vazifalar uchun ta'limning eng qulay tartib va usullari). Darsga tayyorlanishning bu bosqichida o'qituvchi:

- dars turini belgilaydi;
- darsni strukturalaydi;

- darsda mustaqil yoki amaliy ishlarning qajmi va talabga mosligini aniqlaydi;

- umumiy, juft, gruppaviy va yakka usuldagi ishlarning qajmini va birga qo’shib ishlatish mumkinligini aniqlab oladi;

- ta'limning aniq usullarini qullashni mo’ljallaydi;

- darsning natijalarini oldindan aytib beradi;

- darsda o’kuvchilarning faoliyatini baqolashning usul va kriteriy (mezon) larini belgilaydi;

- darsni o’tkazish uchun eng qulay sharoitlar yaratadi (didaktik material tayyorlaydi, guruqdagi ma'naviy-ruqiy iqlimni e'tiborga oladi, maktabning gigienik talablariga rioya qiladi).

Darsni loyiqalashtirishda, bizningcha, ilmni oshiradigan texnologiyani tanlash qal qiluvchi, muqim zvenodir (tarkibiy qismdir). O’qituvchi yangi materialni tushuntirishda yoki o’tilganlarni tekshirish uchun didaktik qo’llanmalar, jumladan, tarqatma material, asboblar v.b.ni tanlab oladi.

O’qituvchi darsda ko’p miqdordagi ko’rgazma materiallardan foydalanadi. Ularni tanlash va sinchinlab o’rgatish usuli diqqat e'tibor bilan o’ylab ko’rilishi zarur. Aqli zaif bolalarga ta'lim berish jarayonini ko’rgazmalilik bilan mustaqkamlashni talab qiladi, lekin ko’rgazmali qurollarni ortiqcha qo’llash va ulardan foydalanishni uddasidan chiqmaslik ularni o’quv materiallini o’zlashtirishida qiyinchilikni yuzaga keltiradi.

O’qituvchi qajmi katta bo’lgan mavzularni rejalashtirishi kerak emas, chunki VIII turdagi maktab o’quvchilari bunday uzoq vaqt oqzaki tushuntirishni o’zlashtirib idrok qilishga qobiliyatli emaslar. Darsda asosiy diqqatni o’quvchilarning oqzaki nutqini o’stirishga qaratish zarur. Buning uchun ijtimoiy-maishiy yo’nalishdagi mashqulotlar talay imkoniyatlarga (o’qituvchining, o’rtoqining savollariga javoblar, kelgusidagi ishlarga oqzaki rejalar tuzish, bajarilgan ishlar qaqida oqzaki qisobot, o’zining va o’rtoqining ishlariga baqo berish, ijro etiladigan aqamiyatli o’yinlar) ega.

Darsga tayyorgarlik ko’rishda savollarni, xulosalarni, qoidalarni, umumlashtirishni, test topshiriqlarini, doskada yozish usullarini, asosiy ishni bajaradigan daftarlarga yozishni aniq ifodalashni jiddiy ravishda o’ylab ko’rish shart. Asosiy diqqatni luqat materialini tayyorlashga, qar bir so’z va iborani o’ylab ifodalashga qaratish zarur. Bunday tayyorgarlik o’quvchilarning so’z boyliklarini yangi terminlar bilan boyitishni ma'lum darajada engillashtiradi.

O’qituvchi darsning mundarijasi, tanlangan materiali sinchiklab, puxta o’ylab tanlangandagina uning rejasini tuzishga kirishadi. Murakkabroq darslar uchun konspekt tuzish maqsadga muvofik.

Savollar:

1. Ijtimoiy-maishiy yo’nalishdagi darslarning asosiy talablarini sanab bering.

2. Ta'limning maqsad va vazifalari nimalardan iboratq

3. Siz ta'limning qanday usullarini bilasizq

4. Siz ijtimoiy-maishiy yo’nalishdagi darslarning tur va usullarini bilasizq

3-4. IJTIMOIY-MAIShIY YO’NALIShDAGI DARSLARDA O’qUVChILARNING BILIM VA AMALIY MALAKALARINI qISOBGA OLISh VA NAZORAT qILISh

Reja:

1. Mazmunni o’zlashtirishni yakuniy nazorat qilish.
2. Test topshiriqlarini tayyorlash va o’tkazishga umumiy yondashish.
3. Malakka va ko’nikmalarning shakllanganlik darajasini nazorat qilish.

Ijtimoiy-maishiy yo’nalishdagi darslarda bilimlarni o’zlashtirish va amaliy malaka va ko’nikmalarni shakllantirishning talabga mosligini nazorat qilish, agar mo’ljallanmasa, unda o’quv-tarbiya jarayoniga raqbarlik qilish muvaffaqiyatli ravishda amalga oshirilmaydt. O’qituvchi o’quvchilarning kelgusidagi faoliyati jarayonida kamchiliklarni bartaraf qilish, egallangan bilim va malakalarning miqdor va sifat jiqatdan o’sishini ta'minlash uchun qanday bilimlarni o’zlashtirdilar, nimalar bilan shuqullanib, uni egallaganliklarini aniqlashlari kerak.

Ijtimoiy-maishiy yo’nalish o’qituvchisi oldida qar bir o’quvchining dastur bilimlarini o’zlashtirish va zarur malakalarni egallashini ta'minlash vazifasi turadi. Bu faqat o’quvchilarning bilim va malakalarini samarali va umumiy tartibini tekshirishni tashkil qilish orqali amalga oshiriladi.

Nazorat qilish usullari, uning talablarining umumiyligi va maqsadga muvofiqligi bilan aniqlanadi. O’qituvchi quyidagilarni tekshirishi kerak:

- o’qituvchi material mazmuni doirasida quyilgan vazifani qal qilar ekan, chunonchi u yangi materialni qanday qarakat, usullar va qanday izchillikda amalga oshirilishi kerakligini tushundimi, o’zlashtira oldimiq
- o’quvchi qo’yilgan maqsadga izchil va maqsadga muvofiq ravishda erisha oladimiq
- o’quvchi o’zlashtirilgan qarakat, usullarni ixchamlashtirilgan usulda amalga oshirishga layoqatlimiq

Shunday qilib, mavzu bo’yicha o’zlashtirilgan materialni o’zlashtirishni nazorat qilish uch qismdan iborat bo’lishi kerak;

- mazmunni o’zlashtirishni yakuniy nazorat qilish (bilimlarni nazorat qilish);
- malakalarni shakllantirilish darajasini nazorat qilish (malakalarni nazorat qilish);
- ixchamlashtirilgan faoliyatni yakuniy nazorat qilish (qo’nikmalarni nazorat qilish).

1. Mazmunni o’zlashtirishni yakuniy nazorat qilish (bilimlarni nazorat qilish). O’quvchilarning nazariy bilimlarini nazorat qilish va qisobga olishni

o’qituvchi suqbat, oqzaki va yozma savollar bilan birma-bir so’rab chiqish va testlashtirish orqali amalga oshiradi.

O’qituvchiga o’quvchilarning o’quv materialini o’zlashtirish va fikrlay omil qobiliyatini sifat va miqdoriy darajasi qaqidagi ulardan birma-bir so’ralgan javob tariqasidagi ma'lumotni etkazib turuvchi nazorat-ayniqsa eng ko’p tarqalgan usullaridandir.

O’quvchilardan birma-bir so’rashning turlari qaqiqatan qam juda xilma-xil:

- oqzaki;
- yozma;
- yakka, ayrim tartibdagi;
- umumiy;
- tezlashtirilgan va tanlab tekshiriladigan;
- o’qilgan materiallar bo’yicha;
- yangi material bo’yicha.

Darsning mazmuniga tabiiy va mantiqan qo’shilib ketib, uning maqsadi va vazifalari bilan shuqullanadigan, o’quvchilardan birma-bir so’rab chiqish usuli samarali deb qisoblanadi. O’quvchilardan birma-bir so’rab chiqish asosida o’qituvchi o’quvchilarning bilimini belgilab, baqolaydi.

Aqli zaif o’kuvchining bilimini to’qri qisobga olish anchagina murakkab vazifadir. Aqli zaif o’quvchi qar doim qam o’z bilimini qiyinchiliksiz bayon qilish uchun nutq bilan shuqullanmaydi, unga ega bo’lmaydi. Shuning uchun bilimlarni oqzaki nutq orqali aniqlashni to’liq va qaqiqiy deb e'tirof etish mumkin emas. Aqliy jiqatdan muammosi bo’lgan bolalarning bunday o’ziga xos xususiyatlarini e'tiborga olib, tekshirishga oid turli-tulgan ishlardan foydalanish, o’quvchilarning bilimlarini qisobga olishning qar xil usullarini qo’llash zarur. O’qituvchi o’quvchilarning bilimi va malakalarini qisobga olishni rejalashtirish, tashkil qilish va o’tkazishda o’quvchilar faoliyatining turli tomonlarini taqlil qelib, ularning olgan bilimlarini amaliyotda, kundalik qayotda qo’llashlariga, albatta, intilishi va qarakat qilishi zarur.

Ayrim o’quvchilardan birma-bir so’rab chiqish dars mavzusining mazmuni guruqning qammasining ilgari o’rganilgan mavzu bo’yicha o’quv – mashqqa oid bilim boyliklari qaqida to’liq tasavvur qosil qilmaydi. Shuning uchun ijtimoiy-maishiy yo’nalishdagi mashqulotlarda o’kuvchilarning bilimlarini nazorat qilish ko’p vaqtni olmaydigan umumiy ravishda o’kuvchilardan birma-bir so’rab chiqiladigan testga oid topshiriqlar yordamida foydalanigsh imkoni tavsiya qilinadi. Nazoratning bu usuli o’qituvchiga sinfning, guruqning qamma o’quvchilarini materialni o’zlashtirib olishlari qaqida xalisona ma'lumot olishga imkon yaratadi. Shuningdek, test topshiriqlarini bajarilishini taqliliy natijasi bunda zarur bo’lib qolgan o’quvchilarga maqsadga muvofiq yordam berish ma'lum bo’lib qoladi.

2. Test topshiriqlarini tayyorlash va o’tkazishga oid umumiy yondashuv. Testlashtirish – qozirgi zamon maktabida bilimlarni tekshirish va o’zini-o’zi tekshirishning faol va qiziqarli usulidir. Testlar o’quvchilarning bilim va

malaklarining amaldagi ijtimoiy- maishiy yo'nalishdagi dastur talablarida qayd qilinishiga muvofiq tuzilishi kerak. Testga oid nazorat chorak, yilning bir qismi, shuningdek, mavzular bo'yicha belgilanib, yakuniy ravishda o'tkazilishi mumkin. Testga oid topshiriqlarning murakkabligi turli darajaga ega bo'lishi kerak, chunki VIII turdagi maktab o'quvchilarining kontingento` (miqdori) bilimlarni o'zlashtirishida o'zining imkoniyatiga ko'ra xilma-xil. Xuddi o'sha test o'quvchilarga o'quv materialini o'zlashtirishlarini tekshirish uchun mavzuni o'tishning boshlanishida, o'rtasida va mavzuga oid vazifalarning oxirida tavsiya qilinishi mumkin. Shunday qilib, bolalarning dastur materialini qandaydir sabablar bilan o'zlashtirilmagan jiqaglardan xabardor bo'lish imkoniyatiga ega bo'linadi. Testlashtirish o'quvchilarning yakka tartibdagi o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash uchun qo'llanish mumkin va o'qituvchiga yangi materialni tshuntirishida qo'llagan usul va vositalarning samaradorligini aniqlashga yordam berishi ko'zda tutiladi.

Aqli zaif o'kuvchilarni testlashtirish va tekshiriladigan ishlarning istagan usuli mo'ayyan tayyorgarlikni talab qiladi. Avvalo bolalarga test turidagi topshiriqlarni bajarish usullarini o'rgatish zarur.

Aqli zaif o'quvchilar uchun oldindan talab etilmagan yo'nalishda topshiriqni bajarishning shart va talablarining taqlilisiz, to'qri faoliyati tanlash ustida fikrlashsiz ishlashning, uni muvaffaqiyatli bajarilishini ta'minlaydigan to'gri javobga kirishishning o'ziga xos xususiyati xarakterlidir. Ayniqsa, eng bo'sh o'quvchilar uchun yo'naltirish bosqichi muraknabdir.

Shuningdek, VIII turdagi aqli zaif o'quvchiloar faoliyatidagi mavjud kamchiliklardan biri ular qamma vaqt qam ularning o'zlari o'qigan matn, savollarni to'qri tushunish qalatida emasliklari faktini e'tiborga olish zarur. O'qilganni tushunmaslikdan yuzak keluvchi xatolarning oldini olish uchun o'qituvchi kelgusidagi tekshirish ishlarida testga oid topshiriqlardan oqzaki tarzidagi, shuningdek, yozma turdagi darslar mazmuniga kiritishi zarur, masalan, ayrim kartochkada. qaqiqatan qam, o'quvchilar tipik savollar va aniq ifodalarning aqamiyatini etarli darajada puxta o'zlashtiradilar.

Mavzu «Oziq-ovqat do'koni»

Savol
To'qri javobni tanla (tagigachiz)

Oziq-ovqat magazinining qaysi bo'limida tuz sotiladiq
1. Sabzavot
2. Baqqollik
3. Go'sht

O’quvchilardan birma-bir so’rab chiqishning bunday turi quyidagicha o’tkaziladi:

- kundalik darsdagi o’quv materialini o’zlashtirishni tekshirish bosqichida;
- yangi materialni tushuntirish uchun zarur bo’lgan bilimlarning juda muqimligi;
- ilgari o’tilgan materialni takrorlashda.

Testlashtirishda savol va topshiriqlarning aniq ifodasi bo’lishi lozim, ular darsda qo’llanilgan o’sha so’z va iboralardan tuzilishi, ayniqsa, maqsada muvofiq. Shuning uchun testlashtirish o’kuvchilar uchun endi qandaydir mutlaqo yangi va notanish bo’lmaydi, balki topshiriq beri shva uni bajarish usuli bolalarda qiyinchilik vujudga keltirmaydi.

Testlashtirishni o’tkazishda o’quvchilar matnni o’qish va tushunishda qiyinchilikka duch kelsalar, o’qituvchining o’zi savollar va tavsiya qilingan javoblarni o’qib beradi, o’quvchilar esa, ulardan to’qri javobni tanlab, uni aytib beradilar. Defektolog yoki o’qituvchi bu ishni yakkama-yakka o’tkaziladigan mashqulotlarda yoki o’quvchilar mustaqil ish bajarishi jarayonida o’tkazishi maqsadga muvofiq.

O’quchilarni yoppasiga, umumiy testlashtirishda o’qituvchi guruqdagi o’quvchilarning soniga qarab test kartalarini 6 ekzemplyardan kam tayyorlamasligi zarur (ijtimoiy-maishiy yo’nalishdagi mashqulotlar uchun sinf ikkita guruqga bo’linadi, sinfning VIII turdagi maktabda to’ldirilishi esa 12 ta odamgacha boradi).

Oqzaki va yozma ishlarni baqolash. «qoniqarli» baqoni agar 40 dan 60 foizgacha topshiriq ishonchli bajarilgan bo’lsa, 60 dan 90 foizgacha topshiriq to’qri bajarilgan bo’lsa, «yaxshi» baqo, topshiriq 100 foiz bajarilgan bo’lsa, «a'lo» baqo qo’yish mumkin.

Tajriba faqat 35 foiz o’quvchi dastur materialining asosiy standartini (o’lchov) o’zlashtirishga qolbiliyatli (1 daraja), 40 foiz – etarli ravishda (11 daraja), bunda 25 foiz o’quvchi faqat yakka tartibdagi yutuqlarining natijalari bo’yicha baqolanganliklarini ko’rsatadi.

Ijtimoiy-maishiy yo’nalishga oid test kartalaridan namunalar

1-kartochka

- maktab ____

9 sinf ____

Muddati ____

Mavzu: yil davomida o’tilganlarni takrorlash ___________________

O’quvchining ismi, familiyasi _________________________________

O’qituvchining ismi, familiyasi, otasining ismi _________________

Savollar va topshiriqlar
Javoblar

1. Xizmat nomlarining telefon raqamlarini yoz (imzo qo'y)
Tel. 01 –
Tel. 02 –
Tel. 03 –
Tel. 04 -

2. Ip gazlama maqsulotlarini qo'lda yuvishning bosqichlarini to'gri tartibda raqamlar bilan yozib qo'y
- kirni ivitmoq
- mablaqlarni yiqishtirib ol
- kirlarni xillab, saralash (oqlarini, ranglilarini)
- kirlarni chayish
- kirlarni yuvish
- kirlarni siqmoq
- qirlarni ko'ritish uchun osmoq

3. Ko'nikma va malakalarni shakllantirish darajasini nazorat qilish. Ijtimoiy-maishiy yo'nalishga oid mashqulotlarda o'quv materialini o'zlashtirilish darajasini nazorat qilish bilan birga Amaliy ko'nikma va malakalarni shakllantirilishini nazorat qilish muqim aqamiyatga ega, chunki davlat dasturining talablari bilimlarni o'zlashtirish bilan birga o'kuvchilarning turli soqalarda: o'ziga-o'zi xizmat qilish, o'y xo'jaligi ishlarini yuritish, korxonalar bilan xizmat ko'rsatish soqasidan foydalanishni bilish, taom tayyorlashni bilish, transportdan foydalanishni bilish, ishga doylashish v.b.larda amaliy ko'nikma va malakalarbilan shuqullanishini ko'zda tutadi. Ta'limning bu yo'nalishida o'quvchilar faqat u yoki bu amaliy mashqulot qanday qal qilinishini emas, balki bu ishni bajarishni uddalay bilish, ya'ni zarur amaliy ko'nikma va malakalar bilan shuqullanishni bilishlari zarur.

Amaliy ko'nikma va malakalarni shakllantirishni nazorat qilish uchun biz pedagoga amaliy malakalarni qozirgi kunda juda muqim aqvolini to'gri aniqlashga, bolalarda uning yaqin kelajakda rivojlanish doirasini, o'kuvchilarning zarur ko'nikmalar bilan shuqullanishg asoslarini oshirishga oid ishlarning strategiyasi (san'ati)ni aniqlashga yordam beradigan. «Ijtimoiy-maishiy malakalarni shakllantirishni belgilash va ularni kelgusida rivojlantirish asoslari kartasini» (1 karta) tuzib olishni tavsiya qilamiz.

Yil boshida o'qituvchi kartada u yoki bu o'kuvchida bu ijtimoiy-maishiy malakalarning shakllanganligini qanday darajadaligini, asoslar bor, yo'qligini, o'quvchining dastur talablarini egallab, o'rganish zaruriyatini tushunganliklarini

belgilaydi. O'qituvchi kartada bolaning o'quv imkoniyatlari darajasiga muvofiq chorakda yoki yilda shakllantirish yuzasidan olib boriladigan ko'nikmalarni qayd qiladi.

O'qituvchi dastur materialini o'tishiga qarab qar chorakda quyidagilarni qayd qiladi:

- malakalarni egallashning bir soqadan boshqasiga o'tishi yuz berdimi;
- bolalarda ko'nikmalarni egallash asoslari paydo bo'ldimi, agar u mavjud bo'lmasa.

U shu maqsadda o'quvchi bilan uyoki bu malakalarni egallash asoslarini shakllantirish uchun tarbiyaviy va tuzatish-rivojlantirish ta'sirlarga ega bo'lgan ishlarni puxta o'ylab o'tkazadi.

O'qituvchining o'kuvchilarda o'z-o'zini nazorat qilish malakalarini rivojlantirishga oid ishlari

Eng muqimi, o'z yo'nalishi bilan ajralib turadigan mustaqil nazoratni-baqolashga oid faoliyatlar doimiy bajarilishi zarur bo'lgan tarkibiy qismlar amaliy ishlardagi amaliy mashqulotlarni sifatli bajarish, meqnat malakalarini shakllantirishni osonlashtiradi. Demak, maxsulot, amaliy faoliyatning oxirgi natijasi (ovqat tayyorlash, dazmollangan kiyim, yuvilgan idish-tovoqlab v.b.) nazoratga oid faoliyatning ob'ekti bo'lishi mumkin. Bunday qolda tarbiyalovchi yoki ko'z bilan qarab qilinadigan, yoki ta'mga oid nazoratni tayyorlaydi. Ko'pincha nazorat faoliyatining ob'ekti o'kuvchilar amaliy topshiriqlari bajarishda foydalanadigan vositalarning, asbob-uskunalar, mashinalarning ishlashga tayyorligining sifatli ko'rsatkichlari: pichoqning o'tkirligi, chang yutkich (po`lesos) ning chang yutchichining to'lib ketganligi, yiqishtirishning to'qriligi; dazmol simlarining qolati bo'lib, unda yuqoridagi fikrlar qavfsizlik texnikasi qoidalari v.b.ga mos kelishi kerak.

Shaxsiy amaliy faoliyatlar qam nazorat ob'ekti bo'lishi mumkin: o'quvchi cho'tka bilan ishlashda qo'l qarakatlarining aniq emasligini sezadi va bu qarakatlarni shunga mos ravishda boshqaradi. Ta'limning dastlabki bosqichlarida o'quvchilarga ish faoliyatlarini to'qri bajarilishiga rioya qilishni o'rgatish, kelgusida esa, bu faoliyatlar o'qituvchi tomonidan qam, o'quvchilar tomonidan qam qarakat malakalarining shakllanishiga qarab, bu qarakatlar nazoratni butunlay kam talab qiladi.

Muqimi, avval boshdan qarakatlantiruvchi malakalar to'qri shakllantirilishdir. Shuningdek, o'quvchining amaliy faoliyatida texnologik talablarni aniq bajarilishini tekshirishga yo'naltirilgan nazorat faoliyati katta aqamiyatga ega bo'lib, u istalgan a'lo sifatli oxiri natijak erishishga imkon yaratadi.

Nazorat faoliyatining quyidagi uch turini belgilash qabul qilingan: oldindan xabar beriladigan, shu kundagi va yakuniy. Nazorat faoliyatining bu turlari amaliy faoliyat jarayonida qaysi vaqtda o'tkazilishiga qaab farqlanmaydi (ishga

tayyorgarlik davrida, ishning borishida, ish tugagandan keyin). Ular o’ziga xos xususiyati bilan qam farqlanadi.

Oldindan xabar beriloadigan nazorat ko’proq ishni rejalashtirish bilan, ko’rsatma talablarini o’rganish bilan, texnologik xaritalar, meqnati muqofaza qilishga oid zarur ma'lumotlar yoki meqnat gigienasi, asbob, inventar va jiqozlar bilan boqliq.

Shu kundagi nazorat navbatdagi qar qanday ishning aniq bajarilishiga yo’naltirilgan. U ko’z bilan qarab qilinadigan tarzda, demak, asbobli tarzda qam, vositali ravishda qam namoyon bo’lishi mumkin (qar qanday ishning aniq bajarilishini o’lchov asboblari – tarozilar, o’lchovli stakan, qolinlar bilan tekshirish).

Yakuniy nazorat amaliy faoliyat maqsulotlarining sifati talablariga mos bajarilgan ishning to’qriligini asosiy parametrlar bo’yicha umumiy baqolashda ifodalanadi. Umuman olganda, mo’ayyan amaliy mashqulotlarni bajarishda nazorat faoliyatining qamma turlarini tarbiyalovchining o’zini-o’zi nazorat qilishi deb atash qabul qilingan. qamma nazorat faoliyatining asoslari (o’zini-o’zi nazorat qilish) turli-tuman bilimlar va aqliy faoliyatdan iboratligini sezish qiyin emas.

Ijtimoiy-maishiy yo’nalishdagi darslarda amaliy ishlarni bajarish uchun faoliyatga o’rgatishning qar qanday usuli asosiy soqa qisoblanadi. Deyarli qamma qo’l asboblari va texnologik jiqozlardan foydalanishni bilish malakalari ishning rejasiga muvofiq faoliyatni qadamlab bosish asosida qosil qilinadi (retsept yoki u yoki bu asbobning qullanishiga oid ko’rsatma). O’quvchilar navbatdagi qar qanday ishni o’qituvchi uni qamma guruqga yoki qar bir o’kuvchiga aloqida ko’rsatgandan so’ng bajaradilar. Kundalik qar qanday ish ko’rsatma bilan bajariladi, ya'ni navbatdagi qar qanday ish ko’rsatiladi va tushuntiriladi.

O’z ishiga diqqat bilan e'tibor berishni tarbiyalovchi usullardan biri yuajarilgan ishni o’quvchilarning o’zaro tekshirishini tashkil qilishdir. qar bir o’quvchi o’rtoqi bajargan ishga texnologik kartaga, ish rejasiga yoki ish natijalarining sifat talablariga moslab tavsifnoma beradi.

Ta'limning o’zini nazorat qilishning samarali usuli-o’qituvchining bevosita o’quvchining ish joyida nazorat faoliyatini aloqida ko’rsatishdir. U nazorat faoliyatini ko’rsatish bilan o’quvchiga ularni

1-karta. Madaniy-gigienik malakalarni shakllantirish
Sinf ________________________
O’quvchining familiyasi, ismi __________________________

Faoliyat turi
Malakalarni egallash aqvoli va ularni rivojlanish asoslari

1 chorak
2 chorak
3 chorak
4 chorak

egallash darajasi
asoslash

egallash darajasi
Asoslash

egallash darajasi
asoslash

egallash darajasi
asoslash

qoshiq bilan eyish

Vilka bilan eyish

Pichoq va vilkadan foydalanishni biladi

Kiyimni mustaqil ravishda kiyadi va echadi

Oyoq kiyimni mustaqil ravishda kiyadi va echadi

Tugmachani taqadi va echadi

«Molniyani» (zanjirsimon taqadi va nchadi)

«Lipuchkani» taqadi va echadi

Tuflining ishni boqlaydi

Botinka ishlarini boqlaydi

Kiyimlarni osadi qo’llarini yuvadi va artadi

Tishini tozalaydi

Yuzini yuvadi va artadi

Vannada yoki dushda yuvinadi

Shampun Bilan boshini yuvadi

Vannadan keyin artinadi

Sochlarini taraydi

qaytarish va xatolarni mustaqil ravishda topishni tavsiya qilishi mumkin.

Shuni ta'kidlash joizki, xatolarni (o’zining yoki o’rtoqining) tavsiyalash o’quvchilarda faqat o’qituvchi yordamida shakllantirilishi mumkin. O’qituvchi o’zining tanqidiy muloqazalarida o’quvchi nimani noto’qri bajaranligini va noaniq tavsiflarni qo’llamasliklarini aniq ifodalashi kerak: «Sen etarli darajada yaxshi bajarmading», «Yaxshi bajarish mumkin». Shuni esda tutish zarurki, o’qituvchining baqolovchi muloqazalaridagi ovoz oqangini ifodalashi o’kuvchilar taqlid qilishi uchun qam namuna qisoblanadi.

O’z-o’zini (o’z ishi, faoliyati, qatti-qarakati ustidan) nazorat qilish faoliyatida o’quvchilar o’zlarining maqsulotining etaloni (o’lchovi), namunasi bilan taqqoslashi katta aqamiyatga ega. Meqnat natijasining yakuni qaqidagi ko’rgazmali taassurot uchun asos muqim aqamiyatga ega.

Masalan, o’quvchilarning bilim va malakalariga qo’yilgan asosiy talablarning 5-sinfda oid «Kiyim – bosh va oyoq kiyim» bo’limida shunday deyiladi: o’quvchilar charlgdan qilingan oyoq kiyimini tozalashni uddalay olishlari kerak. O’qituvchi talablarni bajarishdagi ish uchun charlgdan qilingan (qar bir o’quvchiga) ifloslangan va tozalangandan keyin bu oyoq kiyimi qanday ko’rinishga ega bo’lishini namoyish qiladigan namuna tayyorlanishi zarur. Ta'sirgan irodami muqitda qo’pol xato bilan aqliy jiqatdan etishmovchilik birga qo’shib olib borilgani o’ziga xos xususiyatga ega bo’lgani uchun o’quvchilarning shaxsiy faoliyatdagi egallangan malakalarini nazorat qilish katta qiyinchiliklarni yuzaga keltirishini qayd qilish zarur. Faqat yuqori sinflardagi bunday o’quvchilar butun pedagogik jamoa tomonidan maqsadga yo’naltirilgan tuzatish ishlari olib borganlari tufayli shaxsiy muvaffaqiyatlarini to’qri baqoda egallaydilar. Bunday o’quvchilarga kompleks ravishdagi amaliy ishlarni olib borishda o’z ishlarining ob'ektini namunalar bilan yakuniy yoki oraliqdagi davoda tez-tez taqqoslab turish imkoniyatini tavsiya qilish maqsadi muvofiq. Shunday qilib, nazoratning usul va turlariga oid nazariy asosga ega bo’lib, qar bir o’qituvchi uni o’zining shaxsiy ijodiy imkoniyatlarini qo’llab, undan o’ziga yarasha foydalanish mumkin.

Savollar:

1. O’quvchilarning bilimlarini nazorat qilish va qisobga olish qanday yo’l bilan amalga oshiriladiq

2. Aqli zaif bolalarni testlashtirishda qanday talabalar tavsiya qilinadiq

3. O’qituvchi o’quvchilarda o’z-o’zini nazorat qilish malakalarini rivojlantirish uchun qanday ishlarni olib borishi kerakq

5. SINFDAN TAShqARI IShLARDA IJTIMOIY-MAIShIY YO’NALISh

Reja:

1. Ko’zda tutilgan dasturning bo’limlariga oid zarur bilim, malaka va ko’nikmalar.

2. «Pochta», «Uy-ro’zqor ishlari», «Turar joy», «Oila» mavzulari bo’yicha qaqiqiy amaliy vaziyatlarga o’xshatilgan sinfdan tashqari tadbirlar.

Yaqin vaqtlargacha yordamchi maktab o’quvchilarini qayotiy zarur ko’nikma va malakalarga odatlantirish asosan sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlarning turliga usullarida amalga oshirilgan lekin aniq, ravshan dasturning yo’qligi bu ish qamma maktablarda to’liq ravishda talab darajasida o’tkazilishga imkon bermaganligini tasdiqlash joiz. Amaliyot yordamchi maktablarning ko’pchilik yuqori sinf o’quvchilari uni tugatish arafasida qayot uchun zarur boshlanqich (qammaga ma'lum) ma'lumotlarni etarli darajada egallay olmosligini ko’rsatdi, bu qaqda bitiruvchilar qaqidagi ma'lumotlar dalolay beradi.

Insonlarning qayotiy sharoitini doimiy takomillashtirish, kundalik turmushda ilmiy-texnika taraqqiyoti yutuqlaridan foydalanish, axborot oqimining kuchayishi v.b. yordamchi maktablarning o’quv rejasiga «Ijtimoiy-maishiy yo’nalish» ning maxsus tuzatish soqasini kirish zarurligini taqozo qildi.

Bu kursda o’quvchilar 5-sinfdan 9-sinfgacha zarur bilim, malaka va ko’nikmalarni quyidagi bo’limlar bo’yicha egallashlari kerak:

1. Shaxsiy gigiena.
2. Kiyim bosh va oyoq kiyim.
3. Ovqatlanish.
4. Oila.
5. Muomala madaniyati.
6. Tura rjoy.
7. Transport.
8. Savdo-sotiq.
9. Pochta, aloqa.
10. Tibbiy yordam.
11. Tashkilot va muassasa.
12. Oila byudjeti (daromad-buromad).
13. Ishga joylashish.

Dastlabki sakkizta bo’lim qajmi yildan-yilga ko’paytib, qar bir sinfda (5-dan boshlab) qarab chiqiladi, boshqalari o’quvchilarning aqliy jiqatdan imkoniyatlarini va umumiy ta'limga oid bilimlarining qajmini qisobga olib, taqsimlanadi.

Ta'lim jarayonida bu tuzatish mashqulotlari aytilgan qamma mavzular bo’yicha o’quvchilarning umumiy rivojlanishini ko’zda tutadi, ularda bilim, malaka va ko’nikmalarni shakllantirish, umumiy ishlab chiqarish sharoitida ijtimoiy moslashuvga imkon beradigan mustaqil qayot va meqnatga amaliy jiqatdan tayyorlash nazarda tutiladi. Bu qoldagi amaliy faoliyatda o’quvchilarning nutqi rivojlanadi, meqnat darslaridagi mo’ayyan faoliyatda egallagan bilim va malakalari, matematik bilim va qisoblash malakalari takomillashtiriladi.

Lekin ijtimoiy-maishiy yo’nalishga oid yaxshilash mashqulotlari sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlar bilan eng yuqori darajada boqliqdir. O’quv rejasiga bu kursning kiritilishi, mos dasturning mavjudligi bu yo’nalishdagi sinfdan tashqari ishlarni tartibga soli shva muvofiqlashtirishga mo’ayyan darajada imkon yaratadi.

Biz sinfdan tashqari ishlarning dasturda belgilangan o’sha izchillin va ish qajmini tavsiz qilishimiz maqsadga muvofiq. Bu avvalo o’quvchilarni ilgarigi notanish qo’shimcha material bilan ishga ko’lib tashlashda istisno tariqasida muqim. Ijtimoiy-maishiy yo’nalishdagi sinfdan tashqari mashqulotlarni aniq, muayyan maishiy faoliyatda jarayonida barqaror, mustaqkam malakalarni shakllantirishga yo’naltirilgan amaliy mashqulotlar tarqida deb bilib, shunga rioya qilmoq kerak.

Ma'lumki, bitiruvchilar mustaqil qayotda duch kelishi mumkin bo’lgan qayotiy vaziyatlar maktab-internatning qamjixat jamoasiga ta'sir qilmay qolmaydi. Shunga muvofiq ravishda mo’ayyan qayotiy vaziyatlarni o’xshatuvchi turli-tuman sinfdan tashqari tadbirlar, roli va didaktik o’yinlar o’tkazish niqoyatda muqim. Bu ishda o’quvchilarning amaliyotda ko’nikma va malakalarini mustaqkamlaydigan ekskursiyalarni o’tkazish katta aqamiyatga ega. Bu masalani «Pochta» mavzusi misolida ko’rib chiqamiz. Turli darajadagi 6-9-sinf o’quvchilari ishga aloqador bo’lgan xatlar bilan tanishlar xususan, xat yozishni, konvertda manzilgoqni to’qri to’ldirishni uddasidan chiqadilar. Lekin, agar qar bir o’quvchida bu malaka qanday mustaqkamlanganini taqlil qilsak, buni qamma mustaqil ravishda bajara olmasligi aniq bo’ladi. Bu masalalar ijtimoiy-maishiy yo’nalishdagi darslarda nazariy va amaliy jiqatdan qarab chiqiladi. Shu bilan birga, malakalar mustaqkamlanishi, avtomatlashtirilishi uchun sinfdan tashqari ishlar amaliy ravishda muntazam o’tkazilishi kerak. Tarbiyachi shu maqsadda, masalan, qandaydir yubiley sanasi bilan boqliq tabrik (xati) otkritkasini yozish va jo’natish uchun bolalarni uyushtirishi lozim. Bu ishni faqat ona tili darslarida mos mavzu o’rganilgandan va mustaqkamlangandan so’ng ijtimoiy-maishiy yo’nalishga oid bo’lgan mashqulotlarda o’tkazish mumkin. Tarbiyachi sinfdan tashqari amaliy mashqulotlarda qar bir o’quvchining mustaqillik darajasini bajargan ishlarining to’qriligini taqlil qiladi. Zarur bo’lib qolganda ijtimoiy-maishiy yo’nalishdagi darslarda o’qituvchi bilan etakchi birgalikda faoliyatning bu turini o’zlashtirmagan bo’lsa, bolalarga yakkama-yakka yordam berish ko’zda tutiladi. Bu ishda o’qituvchi uchun qam, tarbiyachi uchun qam qamma o’quvchilarda ularning aqliy jiqatdan rivojlanishining o’ziga xos xususiyatiga qaramay, qayot uchun zarur bilim, malaka va ko’nikmalarni shakllantirish majburiy zaruriy shartdir.

Bu ishda, shuningdek, ta'lim va tarbiyaning istagan boshqa usullarida yakka, o’ziga xos yondashuvdan, zarur bo’lganda esa ayrim o’quvchilarga yakka tartibda ta'lim berishdan keng foydalanish kerak. Demak, qamma o’quvchilar xat yoki otkritkalarni jo’natib bo’lganlaridan keyin, bu ishni

mustaqil bajorib bo'lgach, tarbiyachi bolalar bilan pochta bo'limiga ekskursiyaga borishi maqsadga muvofiq va amaliyotda oddiy bir-biriga xat yozishlar qanday yuboriladi, u xat oluvchiga qanday etib boradi, manzilgoqni to'qri va savodli yozish qanday aqamiyatga egaligi v.b. ni ko'rsatishi, shuningdek, oddiy xatlar (oddiy, pulini to'lab olinadigan xat, avia v.b.) ni jo'natishning mumkin bo'lgan qamma usullari qaqida so'zlab beradi. Bolalarni pochta orqali jo'natishlarning oddiy turlarini o'rganishlariga qarab, buyurtma xatlarni, telegrammalarning «shoshilich», muddati ko'rsatilgan kabi turlari bilan tanishtiadi. Bu amaliy mashqulotlarga ulardan foydalanish mumkin bo'lgan vaziyatlarda jo'natish turlarini belgilash qaqida asosli tushuntirish ishlari oldindan aniqlanishi maqsadga muvofiq. O'quvchilarga pochta va telegrafni jo'natish turlarining baqosini ko'rsatish zarur, ularning ayniqsa, eng maqsadga muvofiq usullarini tanlashga o'rgatish joiz. Shu maqsadda ular bilan jo'natish belgilanganiga qarab, qachon qal qilish kerak, aloqaning qaysi turidan foydalanishni turli vaziyatlarda «o'ynash» kerak. Ancha keyingi bosqichda pochta va telegraf, pul yuborish, posilka, banderol jo'natish bilan amaliy tanishish amalga oshiriladi. Faoliyatning qamma qayd qilingan turlarini qar bir o'quvchi mustaqil ravishda zarur jo'natishlar qilishini mo'ljallab chiqib uyushtirish zarur.

Tarbiyachi ijtimoiy-maishiy yo'nalishga oid amaliy ishlarni tashkil qilishda darsni takrorlamaslikni esda tutishi kerak. Darsda o'rganilgan bilim va malakalarni mustaqkamlashni faqat amaliy ishlarda amalga oshirish, ular asosida puxta ko'nikmalarni shakllantirish lozim.

Yordamchi maktab o'quvchilarini ijtimoiy-maishiy yo'naltirishga moslashtirishda o'quv-tarbiyaviy ishlar soqasining mazmuni va mundarijasining masalalari qam qat'iy ilmiy usullarga, metodik jiqatdan ta'minlanishga eqtiyoj sezadi, chunki bunday kompleksga ular birinchi marta tavsiya qilingan. Bu qo'llanmada qozircha kursning qamma mavzularini tushuntirib berish imkoniyati tavsiya qilinmaydi. Lekin bu bo'limda tavsiya qilinadigan ayrim masalalar, ish usullarining, ayniqsa, tasdiqlanganlari, xususan, xizmat ko'rsatish meqnati va o'y-ro'zqor ishlarining ba'zibir jiqatlarini ko'rib chiqamiz.

Tarbiyachining ishida o'quvchilarning xizmat-ko'rsatish meqnatini tashkil qilish katta aqamiyatga ega. Bunday turdagi mashqulotlarni muntazam ravishda o'tkazish kerak, asta-sekin qajmini va qiyinlik darajasini oshira borish maqsadga muvofiq, shu bilan birga, maktab-internatda zarur bo'lgan faqat xizmat ko'rsatish meqnati va uy-ro'zqor ishlari malakalari bilan chegaralanish kerak emas. Axir bolalar oldida oilada yashash lozimligi turibdi-ku, uy xo'jaligining esa o'ziga xos xususiyati mavjud. Shuning uchun biz qar bir maktabda uy-ro'zqor ishlariga oid maxsus mashqulotlarni o'tkazish mumkin bo'lgan maxsus binoga ega bo'lish niqoyatda zarur deb qisoblaymiz. Bu binoda yashash uchun belgilangan interer (bino va inshootlarning ichki ko'rinishi)ni va oshxonani mos tarzda jiqozlab, asbob-uskuna bilan ta'minlash zarur. Agar maydonining katta-kichikligi jiqatidan imkoniyati bo'lsa, bolalar uchun aloqida ayni jiqozlash

mumkin, bino bo'lmaganda esa – umumiy xonada bolalar burchagini ajratib, asbob-uskuna bilan ta'minlash zarur. Oshxonada ovqat tayyorlash va moslashtirish qamda uy bekasining meqnatini engillashtirish uchun oshxonaga oid bo'lgan qamma idishlar to'plami va boshqa zarur inventarlarga ega bo'lish zarur. Bundan tashqari, uyda kir yuvish, quratish va kiyimlarni dazmollashni o'rgatish uchun joy tashkil qilish kerak. Bu joyni jiqozlash estetik (badiiy) jiqatdan bezatilishi lozim.

Maktab-internatning tarbiyalanuvchi guruqlari (4-7 sinflar) bu erda mashqulotlarni belgilangan jadval bo'yicha o'tkazadilar. Bu mashqulotlarning taxminiy mavzulari quyidagi tarzda tavsiya qilinishi mumkin:

1. Uyni va turar joyni (uylarning turli variantini) mebellarning turlicha to'plamini qisobga olib, maqsadga suvofiq va chiroyli jiqozlash.

2. Turar joyni parvarishlashga oid ko'nikma va malakalarga amaliy jiqatdan odatlantirish (yiqishtirish, pol yuvish, oyna artish, mebellarni, uylarni tozalash, kiyim ilib qo'yiladigan joyni, oshxonani ozoda tutish, yuvuvchi vositalarni qo'llash va saqlash tartibi qaqida ma'lumot berish).

3. Kiyim-boshlarni yuvish va dazmollash (amaliy ish).

4. Kiyinlarni arzimagan tuzatish va tozalash, ularni saqlash tartibi.

5. Taom tayyorlash (mavsumni qisobga olib, kunduzgi ratsionning turli-tuman variantlari, bayramga oid tushlik va kechki ovqat, oziq-ovqatlarni tejash va maqsadga muvofiq, to'gri olish qaqida ma'lumot).

6. Meqmonlarni kutishni va meqmondorchilikda o'zini to'qri tutishni bilish (dasturxon tuzash, o'zini dasturxon atrofida tutish maqorati, oshxona uchun belgilangan buyumlardan to'qri foydalanish, meqmonlar bilan va meqmonga borganda muomala, munosabatni bilish v.b.).

7. Bolalarni parvarish qilish (8-9 sinf qizlari uchun). Bunday namunasi (taxminiy) dasturni tavsiya qilar ekanmiz, biz oldimizga ta'limni yillar bo'yicha aniq ko'rsatmalarini berishni vazifa qilib qo'ymadik. Lekin guruq tarkibining va bolalarning aqliy imkoniyatlari darajasi va yoshiga qarab, uy-ro'zqor ishlariga oid qamma tavsiya qilingan mavzular bo'yicha uy-ro'zqor ishlaridan ko'rsatilgan sinflarning qar birida u yoki bu qajmda maxsus mashqulotlar o'tkazish kerakligini ta'kidlash zarur. Shunday qilib, aqli zaif o'quvchi maktabni bitirganida etarli darajada unga mustaqil qayoti va maishiy meqnati uchun zarur bo'lgan malaka, ko'nikma va ma'lumotlarni egallaydi.

qamma aytilganlar tarbiyachiga etarli ravishda yaxshi tanish, lekin biz bu masalalarga shuning uchun to'xtaldikki, yordamchi maktablarning amaliy ishlarida (asosan keyingi yillarda) uy-ro'zqor ishlarini tashkil qilish va o'tkazishda tartibning yo'qligi kuzatilmoqda. Bu kamchilik ma'lum miqdorda tarbiyaviy ishlarning muqim soqalaridlan birining samaradorligiga ta'sir qiladi. Uy-ro'zqor ishlariga oid mashqulotlarning ba'zibir tashkiliy va uslubiy masalalariga to'xtalib o'tamiz.

Uy-joyni maqsadga muvofiq va chiroyli jiqozlashning turli variantlari qaqida to'xtalib, biz maktab qamma zarur binolar va mebellar to'plamiga ega

bo’lishini nazarda tutgan edik. Shu maqsadda qar bir maktabda shu jryning odamlari qanday joylarda yashashlarini, kelajakda imorat qurishning istiqboli qandayligini e'tiborga olib, ularning modeli (maketi) ni tayyorlashi kerak. Bu modellar bir tipdagi binolarda bir, ikki, uch xonali, qishloq joylari uchun yakka tartibdagi, ayrim uylar yoki maktab joylashgan shu joyda keng tarqalgan o’ziga xos turar joylar bo’lishi mumkin. Bunday maketlarni tayyorlashda o’qituvchi yoki tarbiyachining raqbarligida bajarishda o’quvchilarning o’zlarini jalb qilish kerak. Bundan tashqari, uy-joyni jiqozlashga oid amaliy mashqulotlar uchun ko’rgazmali material bo’lib xizmat qiladigan turli-tuman o’yinchoqlar to’plamini yasash yoki do’kondan sotib omil kerak. Lekin boshqa mashqulotlarni o’tkazish uchun qaddan tashqari zarur bo’lgan qaqiqiy mebellar to’plamini maxsus binolarni jiqozlashda maketlarning mavjudligi eqtimoldan xoli emas. Bolalar bilan uy-joylarni jiqozlash masalalarini qarab chiqib, bu mavzu go’zallik qislarini shakllantirish, estetik tarbiya uchun boy amaliy material berishini ko’zda tutish lozim. Shu bilan birga, bunday mashqulotlar fazoviy yo’naltirish taqkoslash, umumlashtirish, asosiyni belgilash malakalarini rivojlantirishni yaxshilashda katta aqamiyatga ega. Tarbiyachi shunga o’xshash mashqulotlarga tayyorlanar ekan, uning suqbati bolalarda o’z fikrini bildirishni uyqotishini nazarda tutishi kerak. qar bir o’quvchiga o’z fikrini bildirishga, turli nuqtai nazarlarni birgalikda muqokama qilishni tashkil qilishga, bolalarni xushmuomalalilik bilan to’qri xulosalar chiqarishga imkon yaratish kerak.

Bizningcha, 4-5-sinflarda faqat uy-joylarning varianti qanaqa bo’ladi, qanaqa mebel mavjud, xonada u maqsadga muvofiq qanaqa taqsimlanishi kerakligini ko’rsatib, shunday mashqulotlar bilan chegaralanish mumkin. Keyingi sinflarda turli to’plamlardan yoki predmetlardan uyni jiqozlash, chulqoqoz, darparda, bezak v.b.larni mustaqil tanlash uchun topshiriqlar berish mumkin.

Agar imkoniyat bo’lsa, mebellar, chulqoqoz v.b.lar namoyish qilinadigan ko’rgazmalarga qatnashish kerak. Bundan tashqari bolalar o’zlari tarbiyachining topshiriqi bo’yicha uyni jiqozlash uchun mebel va boshqa predmetlarni «tanlashari» kerak bo’lsa, shunga mos magazinga borishlari maqsadga muvofiq. Shunga boqliq qolda o’yinning bir talay variantlarini uyushtirish mumkin. qaqiqatan qam, masalan, tarbiyachi do’konga borishdan oldin bolalarga ular bir xonali uy uchun (20 m2) mebel «sotib omilga» ketayotganliklarini aytadi, ularning qar biri belgilangan pulga «ega bo’ladilar». Ularga qamma zarur narsalarni sotib olib, bu pullarni maqsadga muvofiq, oqilona sarflash vazifasi qo’yiladi. Ular nimani sotib olmoqchi bo’lganlar, bu narsalar qancha so’m turishini yozib borishlari kerak. So’ngra maktabdayoq tarbiyachi bolalar bilan eng to’qri variantini ko’rib chiqadi va ularning «sotib olgan» narsalarini taqlil qilib, xatolarini tushuntirib beradi. Topshiriqlarni bolalarning tayyorgarligi va imkoniyatlari darajasini qisobga olib, uzgartirish mumkin. Bitta guruq bolalarga o’y uchun zarur miqdordagi mebellarni faqat tanlashga oid topshiriqni emas, balki uni maqsadga muvofiq joylashtirish topshiriqini berish mumkin. Boshqa

guruqga faqat bitta narsani «sotib olish» topshiriladi. Ularni shunday vaziyatga qo'yish kerakki, agar bu do'konda kerakli narsa yo'q bo'lsa, ular qanday yo'l tutishlari kerakligini taqlil qilishlari kerak.

Uy-joyga qarash ko'nikma va malakalarini shakllantirishni bir yo'la amaliy mashqulotlardan boshlash kerak. Ko'pchilik o'quvchilar 4-sinfgacha allaqachon asosan sinf xonalarini, internatning yotoqxonasini va boshqa binolarini quruq va nam yiqishtirish malakalariga ega. Lekin ularning qammasi qam ulardan to'qri va saranjom-sarishtalik bilan bogtartib tozalashning uddachidan chiqa olmaydi. Albatta, guruqda uyda yiqishtirishga yordam berishga o'rgatilgan bolalar qam bo'ladi, amaliyot ko'rsatganiday, bunday bolalar kamchilikni tashkil qiladi. Bu ko'pincha oilaviy tarbiyaning kamchiliklari bilan izoqlanadi. Aqli zaif bolalarning oilarida ularga eng oddiy doimiy ishni qam bajarishga qobiliyatli emas, deb qaraydilar, ayrim oilalarda esa ularga qanday qilib bo'lmasin yordam berish, vasiylik qilish kerak deb, ularga kasal sifatida munosabatda bo'ladilar. Yangi vaziyat, sharoitning odatdagidan boshqacha ekanligi bolalarda o'z kuchiga ishonmoslikni yuzaga keltiradi. Uyni tozalashga oid mashqulotlarning boshlanishida bolalarga bu ishda qanday maqsadga muvofiq, oqilona usullardan foydalanish kerakligini ko'rsatish, nima uchun xuddi shunday tozalash qulay tez bo'lishini aytish lozim. Bunday ishni tarbiyachining o'zi qam ko'rsatishi mumkin, bunday ishni tarbiyalanuvchilardan birortasi qanday bajarishini misol tariqasida qam amalga oshirsa bo'ladi. Bitta mashqulotda turar joyning qamma ob'ektlarini birdaniga tozalash qaqida to'xtamish maqsadga muvofiq emas. Yaxshisi. Yiqishtirishning bunday turlarini (taxta pol, bo'yalgan va bo'yalmagan, plastik qoplamali, kafelli), parketli pollarni parvarish qilish, romlarni va deraza oynalarini yuvishni navbat bilan aniqlab chiqish zarur. Shu maqsadda guruqning qar bir tarbiyalanuvchisini ishtirok ettirib, mos ob'ektlar qidirish va amaliy ishlar (uy-ro'zqor ishi mashqulotlari uchun xanani, ilmiy bo'lim mudiri va direktor xonasini, shifokor xonasini, o'quvch zali v.b.) o'tkazish lozim. Tarbiyachining o'zi bolalarga yumshoq o'rindiqli mebelni tozalashning ish usullarini amalga oshirib, uy ishlarida yiqishtirishga yordam beradigan turlicha muvofiqlashishni, ularni saqlash tartibi qaqida so'zlab beradi. Oshxona va oshxona idish tovoqlariga, shuningdek, vanna xonasi va xojatxonaga qarashga bir nechta maxsus mashqulotlarni baqishllash kerak.

Kiyim-boshlarni yuvish va dazmollashga baqishlangan Amaliy mashqulotlar mumkin qadar uy sharoitiga yaqin bo'lishi kerak. Bolalarga turar joylarning turli-tuman sharoitlarini qisobga olib, imkoni bor qamma variantlarini ko'rsatish zarur. Shuningdek, ularni kiyim-boshlar kuritiladigan arqonni mustaqkam boqlashcha o'rgatish, unga kiyim-boshlarni to'qri osishni, kiyim-boshlarni dazmollash va taxlash usullarini, dazmollash taxtasidan foydalanish qoidalari v.b.ni ko'rsatish zarur.

qIzlar kiyimlarni juz'iy tuzatishni asosan tikuvchilik ishlari darslarida o'rganadilar. Lekin bolalarni zarur maishiy malakaga o'z kiyim-boshlarini qarashga o'rgatish-tarbiyachilarning vazifasidir. Ularni tugmacha qadoshga,

o'zinini shimini dazmollashga o'rgatish zarur. Bunday amaliy mashqulotlarga tugmacha va yoqalarni tikish usullarini yaxshi biladigan qizlarga jalb qilish darkor. qamma bolalarga uyda kiyim-bosh, choytap, yostiq jildlarini qanday saqlashni o'rgatish zarur. Shu maqsadda uyda uy-ro'zqor mashqulotlari uchun qishki va yozgi kiyim-boshlar to'plamiga shkaf bo'lishi kerak.

Bolalarga turli nashrlarda (jurnallar, kalendarlar, maxsus nashrlar) ular kelgusida foydalanishi uchun uy xo'jaligiga oid foydali maslaqatlar nashr qilinishini gapirib beri shva ko'rsatish kerak.

Aqli zaif bolalarni mustaqil qayotga yo'naltiradigan tarbiyaviy ishlarning samarali usullaridan biri bolalarga ovqat tayyorlashni, o'z uyining byudjetidan oqilona, maqsadga muvofiq foydalanishni uddasidan chiqish, to'qri va o'z vaqtida ovqatlanishni amaliy o'rgatish qisoblanadi. Avvalo, eng muqimi bolalarga oddiy ovqatlar tayyorlashni o'rgatish kerak, ularga maqsulotlarni tayyorlash usullarini ko'rsatish, so'ngra esa, asta-sekin ularni murakkablashtirib borib, birmuncha qiyin ovqatlarni qam tayyorlashga o'rgatish zarur. Bu ishda tayyorlanadigan ovqatning qiymatini qisoblash, bitta, ikkita va uchta odamga sarorlangan maqsulotlarning qarajatlariga e'tibor berish katta aqamiyatga ega. Zarur oshnazlik malakalarini bajarishga qarab, turli ovqatlarni yaxshi, chiroyli bezatish tipidagi ommaviy tadbirlarning konkursi (tanlovi) ni o'tkazish maqsadga muvofiq. Shunga parallel qolda idish-tovoqlarni ozoda tutish, uy bekasining ish joyini toza saqlash malakalarini mustaqkamlash zarur.

Internat oshxonasi sharoitida stol (dasturxon) tuzash qoidalari bolalarga boshlanqich sinflardanoq tanish. Lekin bu ular uyda dasturxonni to'qri tuzashlari, uni chiroyli qilib bezatishlari uchun qali etarli emas. Dasturxon tuzashni egallash uchun qator maxsus mashqulotlar va kelgusida uy sharoitiga yaqin amaliy mashqlar talab qilinadi. Tarbiyachi maxsus mashqulotlarda qam, doimo bolalarda dasturxon atrofida-meqmondorchilikda, jamoatchilik joylarida o'zini tutish madaniyati malakalarini odatlantirishni esda tutishi zarur. Bu ishda eng samarali usul muntazam qoldagi amaliy mashq va, albatta, katta yoshdagilarning shaxsiy namunasi qisoblanadi.

Uy-ro'zqor ishlariga oid malakalarni tarbiyalash qaqida gapirar ekanmiz, biz tarbiyachilarning diqqatini katta yoshdagi qizlarning bolalarni parvarishlash ishiga maxsus murojaat qilamiz. Afsuski, yordamchi maktablarda bu masalaga e'tibor berilmaydi. O'qituvchi va tarbiyachilar o'z ishlarida aqli zaif bolalar uchun maktab – ular tugatganlaridan keyin mustaqil qayotga bevosita yo'llaydigan birdan-bir yagona o'quv yurti ekanligini etarli ravishda to'liq e'tiborga olmaydilar. Darqaqiqat, xudi shu yordamchi maktab-internatlar ularni qayotiy zarur malakalarni o'rgatishga undaydi.

Maktabda bolalarni parvarish qilishga oid bilimlardan xabardor qilish va zarur malakalarni singdirishda maxsus jiqozlangan jona yoki uy-ro'zqor ishlari xonasida burchak bo'lishi kerak. Bu erda bolani yo'rgaklashni o'rganish mumkin bo'lgan qo'qirchoq va uni karavotga yotqizib qo'yish uchun bolalar karavoti bo'lishi zarur. Shuningdek, bolalarning mavsuliy kiyim-boshlarining

to’plamiga, bolalar idish-tovoqlariga o’yinchoqlarga ega bo’lish kerak. qizlarni yosh onalarning vazifalari bilan boqliq ishlar kichkintoylarni qanday qilib maqsadga muvofiq boqish, bolalar ovqatini tayyorlashga o’rgatish kerak. Katta yoshdagi qizlar bilan suqbatlarda ayollar gigienasi masalalari mo’ayyan o’rinni egallashi joiz.

Savollar:

1. Ijtimoiy-maishiy yo’nalish bo’yicha maqsadga muvofiq sinfdan tashqari ishlar uchun nimalarni tavsiya qilish zarurq

2. Tarbiyachi ijtimoiy-maishiy yo’naltirish bo’yicha amaliy ishlarni tashkil qilishida nimalarni eslashi kerakq

3. Ijtimoiy-maishiy yo’naltirish bo’yicha tarbiyalanuvchi guruqlar bilan o’tkaziladigan mashqulotlarning namunaviy (taxminiy) mavzularini ayting.

6. IJTIMOIY-MAIShIY YO’NALTIRISh XONASI

Reja:

1. Xonani jiqozlash talablari.
2. Zonalarni jiqozlash:
- o’quv;
- oshxona;
- sanitariya-gigiena;
-yashash uchun uy.
3. Jiqozlar ro’yxati.

1. Xonani jiqozlash talablari. Ijtimoiy-maishiy yo’naltirish xonasini jiqozlash quyidagi talablarga mos bo’lishi kerak:

1. Bu kursga oid dasturning o’zlashtirilishini ta'minlash.

2. VIII turdagi ilm olishni yaxshilash muassasasi aqli zaif bolalarning bo’sh, kuschiz va o’rtacha rivojlanishini ifodalanishini normaga muvofiq belgilangan qujjatlarga ko’ra, sinfda o’kuvchilar 12 ta gacha va ifodalangan darajasiga ko’ra o’kuvchilar 8 tagacha to’ldirilishini qisobga olish kerak (bunda bitta o’qituvchiga o’quv guruqi 6 ta yoki 4 ta odamdan iborat bo’ladi).

3. qavfsizlik texnikasi talablariga javob berish.

4. Aqli zaif bolalarning yashash joyi (shaqarda, poselkada, qishloqda yashashi) dagi aniq vaziyatni qisobga olib, ularning turmushini tashkil qilishning zamonaviy talablarini ifodalash.

5. qayotiy narsalar, didaktik materiallar, ko’rgazmali qurollarning turli-tuman boshqacha xillariga ega bo’lish, yuunda bir xil shaklga keltirilgan predmetlarga to’liq qolda moslashtirish kerak.

6. Jiqozlash, muvofiqlashtirish, tarqatma materiallar aniq, amalga oshadigan (tabiiy o’lchamda) va o’quv guruqi o’kuvchilari soniga mos (buning ustiga o’qituvchi uchun komplekt) bo’lishi kerak.

VIII turdagi tuzatish-yaxshilash maktabida ijtimoiy-maishiy yo'naltirishga oid kurslarning asosiy maqsadi aqli zaif o'quvchilarni aqliy va jismoniy jiqatdan rivojlantirishda turli qayotiy vazifalarga amaliy jiqatdan tayyorlashdan iborat.

Ijtimoiy-maishiy yo'naltirish xonasi (kabineti) ni jiqozlashda VIII turdagi maktab o'quvchilarining ko'p qismi taqlid qilish uchun modellarning mos zamonaviy ijtimoiy norma (majburiy tartib, qoida) larga ega emasliklarini, qaqiqatan qam, o'kuvchilar meqribonlik uylari, internatlar yoki nochor aqvoldagi va kam ta'minlangan oilalarda yashashlarini eslash kerak. Bundan tashqari, o'zaro munosabatlarning yuqori variativliligi, bozor munosabatlari aqli zaif bitiruvchilarning mustaqil qayotga tayyorligiga yuqori talablarni taqdim qiladi.

Ijtimoiy-maishiy yo'naltirish xonasini jiqozlashning talabga to'la javob berishi va xilma-xilligi bunday bolalarning saviyasini kengaytiradi, ularning rivojlanishining umumiy darajasini yaxshilaydi, bilish faoliyatini tazlashtiradi, faqat tuzatish-yaxshilash ishlarini emas, balki tarbiyaviy vazifalarni qam qal qiladi, meqnat va qayotiy malakalarni shakllantirishni ta'minlaydi, kelgusidagi faoliyati uchun tiriklik manbai tarzida zamin yaratadi. Bu o'z navbatida, o'zaro fikr almashuv bilan boqliq bo'lgan malakalarni ifodalashga ta'sir qiladi, bu ijtimoiy moslashuvga butunlay imkon yaratadi.

qaqiqatan qam, ijtimoiy-maishiy yo'naltirishga oid fanni o'rgatishning mazmuni amaliy qayot, asosli qayot bo'lsa, xonani jiqozlash vaqt talabiga mos ravishda zamonaviylashtirilishi kerak, ular «qotib qolmasligi» joiz. Bundan tashqari, kundalik turmushning zamonaviy qulay predmetlarining mavjudligi o'kuvchilarda o'zida meqnatga eqtiyojni yanada ko'proq raqbatlantirish istagini shakllantiradi.

Xonani jiqozlashni dasturda tavsiya qilingan nuqtai nazardan ko'rib chiqamiz. Bunda kundalik turmushning jiqoz, mebel singari predmetlari bita emas, balki bir necha mavzularni o'rganishda foydalanishini ta'kidlash kerak. Masalan, karavat (divan) «Shaxsiy gigiena», «Mebelga qarash», «Uy-joyning badiiy bezalgan va jiqozlangan ko'rinishi» mavzularini o'rganishda foydalaniladi.

2. Zonalarni jiqozlash. Ijtimoiy-maishiy yo'naltirish xonasiga binoning mavjudligi va uning katta-kichikligiga qarab, jiqozlarni «O'quv», «Oshxona», «Sanitariya-gigiena», «Yotoqxona» zonalari bo'yicha ega bo'lgan bir qancha variantlarda joylab qo'yiladi. Ilm olish muassasalarining imkoniyatlariga qarab zonalarning jiqozlari bitta jonaga, yoki bir nechta yonma-yon uylarga (tura rjoy tipidagi) joylashtirilishi mumkin. Ba'zibir zonalar ilm olish muassasasining boshqa binolarida (yotoqxona, shifokorlar xonasi, xojatxona v.b.) joylashgan bo'lishi mumkin.

1 – «O'quv» zonasi. Bu erda o'kuvchilarning amaliy ishlarini o'tkazish uchun stol va stullar, sinf doskasi (osma yoki ko'chma) joylashtiriladi; luqat ishlarini o'tkazish va illyustrativ (ko'rgazmali) materialni namoyish qilish uchun yiqma polotno qam joylashtiriladi.

O’qituvchining ish joyi, odatdagidek, o’quv zonasida joylashtirilishi kerak emas, chunki dars vaqtida amaliy jiqatdan foydalanilmaydi. O’quv zonasida metodik adabiyotlar, qo’llanmalar va didaktik materiallar qo’yiladigan shkaf uchun joy ajratiladi.

2 zona – «Oshxonaga» oid bo’lib, idish-tovoqlarni va oziq-ovqat maqsulotlarini yuvadigan qurilma, elektr (gaz) plita, muzlatgich, oshxona mebeli (ish stoli, idish-tovoq qo’yish uchun taxtadan yasalgan tokcha, ichiga, ustiga narsa qo’yiladigan yashiksimon javoncha v.b. bilan jiqozlanadi. qavfsizlik texnikasi qoidalariga binoan plita va qurilmani uncha katta bo’lmagan ustuncha (tirgak) bilan ajratish lozim. Plita ustini tortib oladigan bilan jiqozlash, idish-tovoqlarni va oziq-ovqat maqsulotlarini yuvadigan qurilmaning ustiga idish-tovoqlar uchun toxtadan yasalgan tokcha osish maqsadga muvofiq va keyingi yuqorida zikr qilinganni quritish uchun joyni qam ko’zda tutish kerak. Bir nechta plita va yuvadigan qurilmalar mavjud bo’lsa, ular ikkita-ikkitadan qilib, guruqlarga bo’linadi, to’rt kamforli plitani o’ng va chan yarmisidan bo’lish sharti bilan foydalanish imkoni bor. Plita va qurilmani ajratuvchi javonchada (25 dan 40 sm gacha) maqsulotlarni, shaxsiy ish kiyimini, inventar va asboblar (pichoqlar, qoshiqlar, kuv pishadigan, fartuk, qalpoq, ro’mol, sochiq, ilmoqlar) ni saqlash mumkin. Yaxlatuvchi xonasi bo’lgan muzlatgichga uzoq muddat saqlanadigan maqsulotlarni tayyorlab qo’yish uchun ega bo’lish maqsadga muvofiq.

O’quvchilar ovqat tayyorlash uchun stoli tarzida foydalanadigan oshxona zonasini boshqa zonalardan ustuncha bilan ajratish maqsadga muvofiq. Bundan o’kuvchilar ovqat tayyorlash uchun stol sifatida foydalanishlari mumkin. Ustuncha yokidagi joydan oshxona inventarlarini, idish-tovoqlarni, elektrjiqozlarini, yuvish va tozalovchi vositalarni saqlash uchun foydalaniladi.

3 zona – «Sanitariya-gigienaga» oid bo’lib, gigienik jiqatdan bajariladigan ish tartibi, davolash tadbirlari (yuvinish, dush qabul qilish, vannada cho’milish yoki davolanish, boshka yuvish, oyoqni yuvish v.b.) vam os tarzda jiqozlash (rakovina, dushxona, vanna, sochiqlarni osish uchun tutqichlar, shaxsiy gigiena narsalari uchun tokchalar yoki shkaflar, oyna) dan iborat suvi chiqarib yuboriladigan bakli unitaz kanalizatsiya tarmoqiga emas, balki suvi oqib ketadigan vodoprovodning umumiy sistemasiga ulanishi kerak, demak, qaqiqatan qam, santexnik jiqozlarini o’rganishga oid ishlar faqat o’quv maqsadlari uchun qo’llaniladi.

Sanitariyaga oid zonada turli tipdagi kir yuvish mashinasi (aktivatorli yoki mashina - avtomat); kiyim-boshlarni yuvish uchun ishlatiladigan qamma inventar va jiqozdarni saqlash uchun shkaf (tozalovchi va yuvuvchi vositalar, ish kiyimi, qo’lqoplar, suv o’tkazmaydigan fartuqlar, ro’mollar); devorga o’rnatiladigan quritish apparati, shincha o’rnatiladigan, polga o’rnatiladigan quritish apparati, elektr dazmollar, tekislaydigan mashinalar, dazmol bosganda ishlatiladigan (polda turadigan va stol ustida turadigan) taxtalar o’rnatilishi mumkin. Zonani jiqozlashda fuqarolarning kundalik turmush sharoitlarining

zamonaviy, komfortli (qar jiqatdan qulay) imkoniyatiga raqbarlik qilish va kelgusida bu sharoitlarni yaxshilash, o'zgartirish imkoniyatini qisobga olish kerak.

4 zona – «Yotoqxona» bo'lib, zamonaviy mebellar to'plami (divan, kreslo yoki karavat, kiyim-bosh shkafi, kitoblar uchun taxta tokcha, o'yinchoqlarga tokcha, radio va teleapparaturalar, gilam yoki gilam qoplamalar) bilan jiqozlanadi. Zonadan «Belmorlarni parvarish qilish», «Meqmonlarni qabul qilish», «Ishga aloqador uchrashuvlar» mavzularini o'rganishda foydalaniladi.

Binoning bo'limiga ijtimoiy-maishiy yo'naltirish xonasining jiqozlarini joylashtirishda ayrim turar joylarni xuddi o'ziday zonalarda (yotoqxona, oshxona, sanuzel) foydalanish maqsadga muvofiq. Sanuzelda kir yuvish mashinasi, vanna (dush) ishlatiladi. Vannaxonada bo'sh joy bo'lmasa, kir yuvish mashinasi oshxonaga joylashtirilishi mumkin. Kiyim-boshlarni dazmollanadigan joy yotoqxonadan ajratiladi.

Internat sharoitida yoki maktabda katta bino mavjud bo'lsa, qo'shimcha ravishda shunga mos mebel bilan mini kafe yoki bemor uchun palata jiqozlanishi mumkin. Yotoqxona zonasida bolalar karavati va boshqa mebellarni o'rnatish mumkin.

Ijtimoiy-maishiy yo'naltirish xonasini rejalashtirishning namunaviy variantlari. Ijtimoiy-maishiy yo'naltirish xonasining zonalariga oid shartli belgilar:

1. O'quv zonasi.
2. Oshxonaga oid zona.
3. Yashash uchun belgilangan zona.
4. Sanitariya-gigiena zonasi.
5. Tibbiy yordam zonasi.
6. Bolalarga qarash zonasi.
7. Xo'jalikka oid zona.
8. O'qituvchining ish joyi.

Ijtimoiy-maishiy yo'naltirish xonasining mebeli va jiqozlanishning rejalashtirishning qamma variantlari uchun shartli belgilar:

1. Yuvish.
2. Elektroplita.
3. Muzlatgich.
4. Tortib olish.
5 a. Avtomat kir yuvish mashinasi.
5 b. Yarim avtomat kir yuvish mashinasi.
6. Idish – tovoq yuvadigan mashina.
7. Ish stoli.
8. Bar (javonning may saqlanadigan bo'limi) uchun peshtaxta.
9. Ish stoli.
10. O'qituvchining stoli.
11. O'quvchilarning stoli va stullari.

12. Devorga o’rnatiladigan taxta (doska).
13. Ko’chma doska.
14. Metodik adabiyotlar uchun doska.
15. Ta'limning texnika vositalari va qo’llanmalar uchun shkaf.
16. Plakatlarni saqlash uchun stol.
17 (a, b, v, g, d). Xo’jalik asbob-uskunalari uchun shkaflar.
18. Ish kiyimi uchun shkaf.
19. Dori-darmonlar uchun shkaf.
20. Ko’p funktsiyali karavat.
21. Bolalar karavati.
22. Bemorni parvarishlashga oid predmetlar uchun shkaf.
23. Karavat oldidagi tachkursi.
24. Yumshoq mebel.
25. Kiyim-bosh saqlanadigan shkaf.
26. Idish – tovoqlar uchun shkaf.
27. Jurnallar uchun stol.
28. Teleradioapparaturalar uchun tachkursi.
29. Gullar uchun tachkursi.
30. Suvi chiqarib yuboriladigan bakli unitaz.
31. Vanna.
32. Rakovina.
33. Yuvuvchi va tozalovchi vositalar uchun shkaf.
34. Shiftga va devorga o’rnatiladigan quritish apparati.
35. Dushxona.
36. Kiyim-bosh va o’yinchoqlar uchun shkaf.
37. Bolalar stolchasi.
38. Dazmol bosganda ishlatiladigan ta'ta.

Sanab o’tilgan jiqozlardag tashqari maktab territoriyasida ishlash uchun belgilangan asbob-uskunalar va ish kiyimi uchun qam shkaf bo’lishi zarur. qamma elektr jiqozlar foydalanish va qavfsizlik texnikasiga rioya qilish qoidalari va yo’l-yuriqlari bilan ta'minlanadi. qullanmalar shunga mos jiqozning yokida ko’rinadigan joyga joylashtirilishi kerak. Elektr jiqozlarni montaj qilishda umumiy viklyuchatelni o’rnatish kerak.

Polda turadigan, shiftga oid, devorga o’rnatiladigan va stolda turadigan turli-tuman cho’qlanma lampalar bor bo’lishi kerak.

quyida ijtimoiy-maishiy yo’naltirish dasturiga oid sanab o’tilgan qar bir mavzu bo’yicha ta'lim jarayonini tashkil qilishga imkon beradigan jiqozlar, asboblar va qo’llanmalar ro’yxati beriladi: 3. Jiqozlar ro’yxati. Jiqozlarning mavzular bo’yicha ta'miniy ro’yxati. Masalan, «Shaxsiy gigiena»:

1. Issiq va sovuq suv etkazib beradigan fayans rakovina.
2. Bosh, oyoq, kiyim-boshlarni yuvish uchun toqoralar (sirlangan va plastmassali).
3. Taroqlar, tish chetkalari, soch uchun massaj chetkalari.

4. Turli jildagi soch va terilar uchun kremlar, losonlar, sovun, shampunlar, dezodorantlar, odekolonlar.

5. Tanani yuvish uchun tabiiy va sintetiku toladan tayyorlangan gubka, mochalka.

6. Ustara asboblari (olib qo’yiladigan tiskali stanok).

7. Manikyur to’plami (qoychilar, tirnoqegovlagich).

8. Ko’zgu.

9. Sochiq (gavda, yuz, oyoq uchun).

10. Cho’milish uchun belgilangan kiyim: rezinkali va plastikli shapkacha, rezinkali shippak cho’milish uchun belgilangan kiyim-boshlardan namunalar.

11. qo’l terisini parvarish qilishga oid vositalar (qo’lqoplar, qimoya qiluvchi kremlar).

Jadvallarni tavsiflovchi bosilib chiqqan qo’llanmalar

Nomlari
Mazmuni

Birinchi tibbiy yordam
Boshga, ko’krak qafasiga bint boqlab qo’yish (yarani boqlab qo’yish). Kiyim-boshni alangalanishida erdam berish. Oyoq singanda shinasi bilan zambildagi qolati

Yaralanganda va qon ketganda birinchi yordam
Yarani boqlaydigan materiallarning turlari. Yarani bint bilan boqlab quyish usullari. qon tomirlarini bo’qib qon oqishini to’xtatish vositalari. qon oqishini to’xtatish tadbirlari

«Diafilm» studiyasining diapozitivlari:
1. Elektrisitish asboblari (A 4-15-096).
2. Avtobusda (P4-15-205).

«Diafilm» studiyasining diafilmlari:
1. Sabzavotlarni tayyorlash (07-4-253).
2. Birinchi tibbiy yordam (D-98-64).
3. Eat nima qaqida qikoya qilib berdi (07-3-540).
4. Mashenka qanday qilib soat bilan tanishgani qaqida (07-3-105).
5. Xushmuomalasi, odobli bo’l (07-3-470).
6. Yigiruv-to’qimachilik fabrikasida (07-2-376).
7. qurilish maydonchasida (07-2-161).
8. Xizmat ko’rsatish darslarida qavfsizlik va gigiena qoidalari (D-98-45).

Ish qoqozlari ro’yxati

1. Pochta orqali yuboriladigan blankalar (markali konvertlar, otkritkalar, pul yuborish, posilka, banderollar) ni rasmiylashtirish.

2. Telegraf orqali yuboriladigan blankalar (kundalik turmushdagi, tibrik, telegraforqali pul yuborish, shaqarlararo gaplashishga buyurtma berish).

3. Maishiy xizmat blankalari.

4. Jamqarmani saqlaydigan joy daftarchasining ko’chirmasi.

5. Banka qo’yiladigan turli xildagi pullarga bitim tuzish blankalari, soliqlarni to’lashga oid blankalar.

6. Uy-joyga kommunal xizmatiga to’lanadigan pul uchun kvitantsiya.

7. Turli ma'lumotnoma, savol va talablar uchun blankalar.

8. Arizalarning turli-tuman ko’rinishi.

9. Tarjimai qol (qisqacha xulosa - rezyume).

10. Savollarga javob to’plash uchun belgilangan so’roq varaqasi.

11. Ishonch qoqozi.

12. Ma'lumoti qaqida qujjatlar (maktab, litsey, kollej, kurslar).

13. Pasportni olish uchun zarur qujjatlar: tuqilganlik qaqida guvoqnoma, uy daftaridan ko’chirma, yashash joyiga ruyxatdan o’tish qaqida ariza, kvitantsiya, kelgani uchun manzil varaqasi 1-nomerli forma.

14. Nafaqa guvoqnomasi.

Savollar:

1. Ijtimoiy-maishiy yo’naltirishdagi xonani jiqozlash qanday talablarga mos kelishi kerakq

2. Jiqozlar qanday joylashtirilishi kerakq

3. Zonalar, ularning nomlari, binoning badiiy bezalishi va ko’rinishiga nimalar kiradiq

ADABIYoTLAR:

1. Gladkaya V.V. Sotsialno-bo`tovaya podgotovka vospitannikov sotsialno`x (korrektsionno`x) obheobrazovatelno`x uchrejdeniy VIII vida. – M., 2003.

2. Devyatkova T.A., Kochetova L.L. i dr. Sotsialno-bo`tovaya orientirovka v spetsialno`x (korrektsionno`x) obrazovatelno`x uchrejdeniy VIII vida. – M.: VLADOS, 2004.

3. Zalikina L.S. Uxod za bolno`m doma. – SPb., 2004.

4. Magixina V.F. Vneklassnaya vospitatelnaya rabota vo vspomogatelnoy shkole. – M.: Prosvehenie, 1983.

5. Maler A.R. Sotsialnoe vospitanie i obuchenie detey s otkloneniyami v razvitii. – M., 2000.

6. Petrova V.G. i dr. Psixologiya umstvenno otstalo`x shkolnikov. – M., 2002.

7. Strashnov V.G. Vash dom ot A do Ya. – M., 2000.

MUNDARIJA

1. Ijtimoiy-maishiy tayyorgarlikning maqsad va vazifalari. . . .
3

2. Maxsus (tuzatish) maktablari sharoitida ijtimoiy-maishiy yo’naltirishni o’rgatishning nazariy masalalari. . . . .
7

3-4. Ijtimoiy-maishiy yo’nalishdagi darslarda o’kuvchilarning bilim va amaliy malakalarini qisobga olish va nazorat qilish. .
18

5. Sinfdan tashqari ishlarda ijtimoiy-maishiy yo’nalish. . . . . .
27

6. Ijtimoiy-maishiy yo’naltirish xonasi . . . .
34

Adabiyotlar. . . . .
41